

SPINDET

*SPROGPSYKOLOGISK INFORMATION OG DEBAT
FEBRUAR 2020*

TEMA: STEMME

SPINDET

spindet.ku@gmail.com

Facebook: SPINDET

LEDER

TEMA I DENNE UDGAVE AF SPINDET: STEMME

”Mennesket adskiller sig fra dyrene ved talens brug”, sagde Aristoteles. I det 20’ende århundrede rungede en håbefuldstemte fra Martin Luther King blandt håbefulde mennesker, men en uhyggelig stemme i J. D. Salingers *Catcher in the Rye* spøjte i bøgerne, de unge læste. Spoler vi frem til 2019, blev det året, hvor Gretha Thunbergs grædende stemme blev et symbol på naturens smertelige tilstand.

Når vi skraber i overfladen, ser vi, at der findes mange ikoniske stemmer i historien. Det frembringer spørgsmål om, hvad stemmen egentlig er. Hvad vil det sige, at dette er min stemme? Er det min sande stemme? Er min stemme en parafrase af den kultur, jeg lever i? Eller er den blot et middel for mine ord? Er det bare min stemme, eller gemmer der sig andre stemmer bagved?

Denne udgave af SPINDET er en polyfoni af sprogspsykologiske stemmer, der på hver deres måde reflekterer over temaet STEMME. Vi begynder magasinet med at lytte og lære om betydningen af oplæsende stemmer. Vi skal læse om centrale spørgsmål om stemmens betydning for vores opfattelse af verden. Vi skal høre, hvordan KU lyder. Vi skal høre om den ydre og den indre stemme, om lyden af en umulig samtale, om stemmer fra genhørsinterviewet, stemmer i historien, stemmer i metroen og om alle SPINDET’s yndlingsstemmer.

Så fold ørerne ud, for her kommer lyden af SPINDET.

God læselyst.

OP welke
ii teur raiuom
fhu tead tea

INDHOLD

-
01	Lyt og lær: Højtæsning og dialogisk læsning	21	En analyse af form og udtale i metroens driftsmeddelelser
03	Stemmen og sproget	24	VOX-POP
06	Sprogkryds	25	Spiseforstyrrelsens stemme
07	Lyden af KU	27	Tænkepauser: Stemmen
09	Stemmehøst	29	Redaktionens Yndlingsstemmer
13	En stemme for genhørs- metoden – og et kig på hvad metoden giver stemme til	31	Påvirkning af stemmer gennem præsensation af tilbud
17	Den Umulige Samtale - om faktatjekinterviews	33	Hvordan kan jeg være med?
20	Indre stemme	34	I dette nummer af SPINDET

Lyt og lær: Højtlesning og dialogisk læsning

Af: Louise Samuelson

De er der allevegne - menneskestemmerne. Fra det lille barns perspektiv er der, foruden alt det andet sanselige, lyde overalt, hvor barnet kommer frem i verden. Allerede fra det fødes. Nogle af lydene udgør et særligt fænomen, som beriger os mennesker i et ubeskriveligt omfang, da disse lyde og sammensætninger af lyde udgør ord og et sprog, som med tiden vil tilføre en helt ny og enestående kommunikativ dimension til det lille barns verden.

I denne artikel vil jeg dykke ned i højtlesningens og den dialogiske læsnings styrker og forsøge at give et indblik i, hvordan begge læsemetoder har stor værdi for børns sproglige udvikling.

At lære sprog

Der er mange og lange svar på, hvordan barnet lærer at afkode, forstå og til sidst selv mestre sproget. Først og fremmest ved vi, at barnet fødes med en biologisk disponering for sprogtilegnelse. Herudover er der forskellige faktorer som fx søskende, køn og antal timer i daginstitution, som har større eller mindre indflydelse på barnets sprogtilegnelse. Eksempelvis er der i et studie af individuelle forskelle i danske børns tidlige sprogtilegnelse fra 2008 solid evidens for, at piger er lidt hurtigere i deres sprogudvikling end drenge i samme alder og særligt, når det kommer til produceret sprog (Bleses, Vach og Wehberg 2008).

De stemmer - menneskestemmerne, som barnet hører, og særligt den eller de primære forældres stemme helt i begyndelsen af barnets liv - er helt afgørende for dets sproglige udvikling. Man kan lidt forenklet sige: At lære sprog kræver først og fremmest at lytte til sprog.

Til at starte med lærer barnet sproget af sine forældre, da det hurtigt opdager, at sproget kan hjælpe til kommunikation med sine primære omsorgspersoner. Da alt i begyndelsen handler om overlevelse, er det livsnødvendigt for barnet at lære at kommunikere, og dermed påbegyndes sprogtilegnelsen helt automatisk som et hjælpsomt redskab til at kommunikere, og dermed få dækket sine helt basale behov.

Det sprog, som barnets forældre stiller til rådighed, er det sprog barnet først og fremmest lærer. Forældrene præsenterer i begyndelsen sprogets fonetik, og barnets sprogudvikling starter med først at lytte til det sprog, som kommer ud af munden på forældrene. Senere kommer der mere interaktion i spil, og barnet udvikler nu den semantiske sprogforståelse, hvor sproget får symbolsk betydning og mening. I takt med at interaktionen og den semantiske forståelse bliver mere og mere kompleks, dannes grobund for udviklingen af tænkning.

Højtlesning

I det førnævnte sprogtilenelsesstudie er der blandt andet dykket ned i forældres vaner for højtlesning og sang for deres børn, og det viser sig faktisk, at børn fra omkring 12-24 måneders alderen har en stor sproglig fordel af, at deres forældre læser højt og synger for dem jævnligt. Dette påviser også flere udenlandske studier. De børn, der får læst højt hver dag, har et markant højere ordforråd end børn, der

får læst op 3-4 gange om ugen. Det er her på samme måde som med kønsforskellene særligt udpræget i forhold til det producerede sprog; forskellen i ordforråd mellem børn på samme alderstrin er mere end 200 ord, hvilket må siges at være en signifikant forskel.

Dette fortæller os, at højtlesning har en direkte udviklende effekt på børns sprogudvikling. Hvis man nu tager de sprogpsykologiske briller på, kan man sige, at der i højtlesning bor en monologistisk tilgang til overdragelsen af sprog fra voksenalderen til barnet. Ved den rene højtlesning overføres de ord og sætninger, der læses højt af den voksne, passivt til barnets hjerne, og barnet har dermed sit eget kognitive ansvar for at afkode og forstå sproget. Interaktion har i princippet ingen betydning. Ved læsning af børnebøger må det dog tages i betragtning, at børnebøger som regel er mere eller mindre rigt illustrerede, og billederne kan således bidrage med en kommunikativ forklaring af ordene, så barnets forståelse sker i en vekselvirkning mellem ord, billeder og kognition. Hertil er barnet både nysgerrigt og spørgende samt socialt af natur, så barnet vil i mange tilfælde i højtlesningen - særligt de helt små børn - kræve, at der sker en interaktion med højtleseren omkring ord og billeder således, at højtlesningen tager en mere dialogisk form.

Dialogisk læsning

I forlængelse af ovenstående er der lignende metoder, som har en endnu større effekt på barnets sprogtiltagelse, hvis man holder sig inden for læseområdet. Et eksempel er 'dialogisk læsning', som blandt andre steder anvendes i mange danske daginstitutioner.

Dialogisk læsning er en noget mere aktiv og dynamisk form for højtlesning, da det ikke kun er den voksne, der er aktiv som oplæser, imens barnet lytter, men barnet inddrages interaktionelt i læsningen. Det bærende element bliver derved dialogen omkring bogen, teksten, historien og illustrationerne i bogen, samt barnets egen sproglige deltagelse. Bogen læses igen og igen, således at den bliver genkendelig for barnet, hvilket kan støtte barnet i at lære ord.

Teorien i dialogisk læsning er, at dialogen eller samtalen bevirker, at ordene for barnet ender ud med at blive til produktivt sprog, forstået på den måde, at barnet ikke blot lytter og forstår, men så at sige bliver tvunget til at udtale ordene og bruge dem gentagne gange. Og det er jo yderst interessant, hvis man igen tager de sprogpsykologiske briller på.

I den dialogiske tilgang til sprog, kommunikation og kognition, som sprogpsykologien bekender sig til, forstås kognition som en del af det at skabe mening ved hjælp af værktøjer som sprog og kommunikation. Mening skabes gennem kommunikative processer og interaktion, og individet er både socialt og individuelt meningsskabende, da sproget medierer forståelse.

I modsætning til højtlesningen bor der altså i dialogisk læsning en næsten rendyrket dialogisme. Dialogismen ligger også næsten helt eksplicit i navnet 'dialogisk læsning', som vidner om, at det altså ikke er tid til en monolog, men at læsningen bærer præg af en dialog. Den dialogiske form i læsningen skaber netop den kommunikative form, som medierer barnets sproglige indlæring. At barnet "tvinges" til at tage en aktiv del af læsningen, og samtalen omkring historien bevirker, at der er større grobund for påvirkning af kognitive funktioner som forståelse, og dermed åbnes der op for en endnu højere grad af udvikling af sprogforståelsen end ved højtlesning.

I det store hele skal de altså siges højt - ordene. Både af mor og far, men også af barnet selv. Barnet skal ikke kun lytte, men også bruge sin egen stemme i sprogtiltagelsen for at opnå det største sproglige afkast. På trods af, at dialogismens læseform 'dialogisk læsning' trumfer sin modsætning monologismen og 'højtlesning', er stemmerne i alle deres former en essentiel del af sprogtiltagelsen for barnet.

KILDER

Bleses, D., Vach, W. & Wehberg, S. (2008): Individuelle forskelle i danske børns tidlige sprogtiltagelse: Hvad kan børne- og forældrerelaterede baggrundsfaktorer forklare?, *Psyke & Logos*, 29, s. 512-537

Dialogisk læsning, Socialstyrelsen, EMU Danmarks Læringsportal (10. november 2019): <https://emu.dk/sites/default/files/2019-03/Dialogisk%20læsning%20-%20Tekst.pdf>

Linell, P. (2019): Essentials of dialogism, Linköping University (10. november 2019): pdfs.semanticscholar.org/d945/ee907ac6c46f8e8eea1a2e1106ce9e60ac5d.pdf

Vygotsky, L. S. (1982): Tænkning og sprog, Hans Reitzel

Stemmen og sproget

af: *Cæcilie Hansen*

Som studerende på universitetet, stiller vi spørgsmål til verden omkring os for at lære mere om den. Som studerende på Sprogpsykologi er et af de vigtigste områder, vi vil lære mere om, hvordan forståelse opnås mellem mennesker. Læringsprocessen på dette område er særligt drevet af, at man selv opnår en forståelse for de forskellige måder at se verden på. Hertil kan man spørge sig selv, hvordan ser jeg verden? Og videre derfra: hvordan opnås forståelse gennem sproget? Hvordan har sproget indflydelse på synspunkter og verdenssyn? Hvordan kan man selv påvirke forståelse med sit sprog? I alt dette spiller sprog en vigtig rolle; derfor vil jeg til dette nummer løbende stille spørgsmål om forholdet mellem stemmer, sprog og forståelse.

Første spørgsmål: Hvilken rolle spiller stemmen i vores sprog?

På langt de fleste af verdens sprog er det den talte form, der udviklede sig først. Det er sjældent set, at der er nogen, der når at skrive flere ord, end de siger, i løbet af deres liv. Og når det talte ord dominerer, kan dets kanal, stemmen, med rette ses som en vigtig del af de fleste sprog.

Stemmen optager en vigtig plads i talesprog som dansk og engelsk, men selv om de har dette til fælles, er sprogene stadig meget forskellige. Denne kendsgerning har affødt spørgsmålet, om forskellige sprog giver forskellig indflydelse på, hvordan vi ser verden? Dette spørgsmål står helt centralt i Sapir-Whorf-hypotesen. Denne hypotese startede sin udvikling på baggrund af lingvisten Wilhelm von Hum-

boldts tanker om sprog som et udtryk for folkets ånd. Edward Sapir blev inspireret af ham, og udfoldede idéen i sin forskning, hvilket Benjamin Lee Whorf, som Sapir var mentor for, også brugte sin karriere på. Det var en af Sapirs andre elever, der første gang brugte termen ”Sapir-Whorf-Hypotese”, selvom de to herre aldrig formelt satte sig og formulerede en hypotese sammen.

Hypotesen udfolder sig i to grene: lingvistisk determinisme og lingvistisk relativisme. Den første gren, determinismen, søger svaret på, om et modersmål kan forme en talers tanker, eller med andre ord om sprog kan determinere taleres kognition. Dette spørgsmål er blevet afskrevet af de fleste sprogforskningskredse verden over. Sci-fi-filmen *Arrival* illustrerer, hvordan lingvistisk determinisme ville kunne udspille sig i det virkelige liv, skulle der være hold i den. Hovedpersonen lærer et nyt sprog, der ikke har en lineær opstilling af begivenheders tid, hvilket giver hende en ikke-lineær forståelse af begivenheder i hendes eget liv. Her er det sigende, at filmens genre er sci-fi.

Den anden gren, lingvistisk relativisme, søger svar på, om et modersmål kan påvirke en talers opfattelse af verden. For at teste det, har man foretaget eksperimenter af opfattelser af farver på tværs af sprog, der har flere eller færre ord for en bestemt nuance. Her vil man måle, hvorvidt der er forskel på, hvor mange farver, man kan identificere, når man taler et sprog med henholdsvis tre og syv ord for nuancer af fx blå. Der er foretaget mange af denne slags eksperimenter med sammenligninger mellem forskellige sprog, bl.a. hvor stedforhold og retning er i fokus. Det, der er samlingspunktet for denne slags forsøg er, at

testene foregår på ord-niveau, da man vil beskæftige sig med sproglige kategorier. Noget andet, de har til fælles, er, at de kun omhandler sprog, hvor man bruger stemmen. Så hvis stemmen er vigtig i de fleste sprog, og forskellige sprog kan give forskellige opfattelser af verden, hvad sker der så, når man vil teste den lingvistiske relativitet mellem et sprog, hvor stemmen er et grundlæggende element, og et sprog hvor man ikke bruger stemmen? Er stemmen lingvistisk relativ?

Andet spørgsmål: Er stemmen lingvistisk relativ?

Dansk tegnsprog er et sprog man taler uden at bruge stemmen. Dansk Sprognævn kategoriserer det som et minoritetssprog i Danmark, med omkring 5000 talere. En del af disse talere har dansk tegnsprog som modersmål, og omfatter både døve og pårørende til døve. Tegnsprog kategoriseres som et modersmål, da det opstår lige så naturligt som et lydsprog gør, og udvikler sig også, ligesom lydsprog gør. De fleste modersmålstalende får en standardiseret undervisning i tegnsprog, hvilket kan virke en smule unaturligt, men tegnsprog ville opstå blandt døve og pårørende uanset om der findes standardiseret undervisning eller ej. Derfor er dansk tegnsprog et modersmål på lige fod med dansk talesprog.

Umiddelbart kan svaret på det tidligere spørgsmål give sig selv: stemmen er ikke en sproglig kategori, og derfor kan den heller ikke være lingvistisk relativ, hvor den fungerer som opfattelsesadskillende mellem to sprog. Der er dog ikke ensbetydende med, at døve med tegnsprog som modersmål ikke har været inddraget i eksperimenter for at teste Sapir-Whorf-hypotesen. I 1960'erne var der forskere, der inviterede døve til at fungere som kontrolgruppe i tests af hypotesen, idet de anså døve tegnsprogtalere for at være sprogløse. Dengang var der ikke samme forståelse for, at sprog ikke nødvendigvis hænges op på lyd. Da der nu er en anden forståelse for tegnsprog som et modersmål, kan det være spændende at stille spørgsmål til, hvorvidt det lydlige aspekt kan have betydning, for den måde vi ser verden på.

Tredje spørgsmål: Hvad bruger vi stemmen til?

Først er det dog vigtigt at forstå, hvad stemmen bruges til i lydsprog. Stemmen bruges ikke kun som et medie til at få bragt ordene frem, men også til at give betydning til ordene, som ytres. På dansk talesprog bruges stemmen bl.a. til at markere sætningsgrænser, ved at lade stemmens tone falde eller stige, så det er tydeligt, om der er tale om en interrogativ eller deklarativ sætning. Stemmen bruges også til at in-

dikere talerens subjektive sindstilstande, enten til det, de selv siger, eller til det, deres samtalepartner siger. Derudover kan stemmen også indikere intentionen med det sagte. Måden vi bruger stemmen på, når vi taler, er altså med til at frembringe en forståelse af det sagte.

Fjerde spørgsmål: På hvilke måder kan vi vise subjektive sindstilstande?

Når vi bruger interjektionen ”åh”, er det nemt at se, hvordan dette kommer i spil. Siger vi ”åh” med nedgående intonation, kan det blive et udtryk for skuffelse eller medfølelse, hvor hvis vi siger det med opadgående intonation, kan det blive et udtryk for overraskelse eller forventning. Vi kan bruge ”åh” til at udtrykke vores holdning til det, der bliver sagt, både når vi tislutter og distancere os fra det. Vi kan til og med også bruge ”åh” til at vise tøven. På dansk tegnsprog ville alle disse betydninger kunne indikeres med forskellige tegn eller standardiseret mimik. For at markere en sætningsgrænse, kan man gentage et tegn fra sætningen, og der er også et separat tegn, man bruger til at stille spørgsmål med, der ligner spørgsmålstegnet fra dansk skriftsprog. Ved en tilsluttende holdning kan man bruge tegnet ”Jeg er enig”, og ved en distancerende holdning ”Jeg er uenig” eller ”Det tror jeg ikke på”. Der er også tegn, der betyder ”Jeg er overrasket” samt flere andre, der kan indikere den reaktion, en taler har. Man kan altså frembringe forskellige betydninger på tegnsprog, som man ved hjælp af stemmen på talesprog kan give til det samme leksikalske ord, det handler bare om den måde, hvorpå man frembringer betydningen.

Femte spørgsmål: Kan man få svar på alle disse spørgsmål?

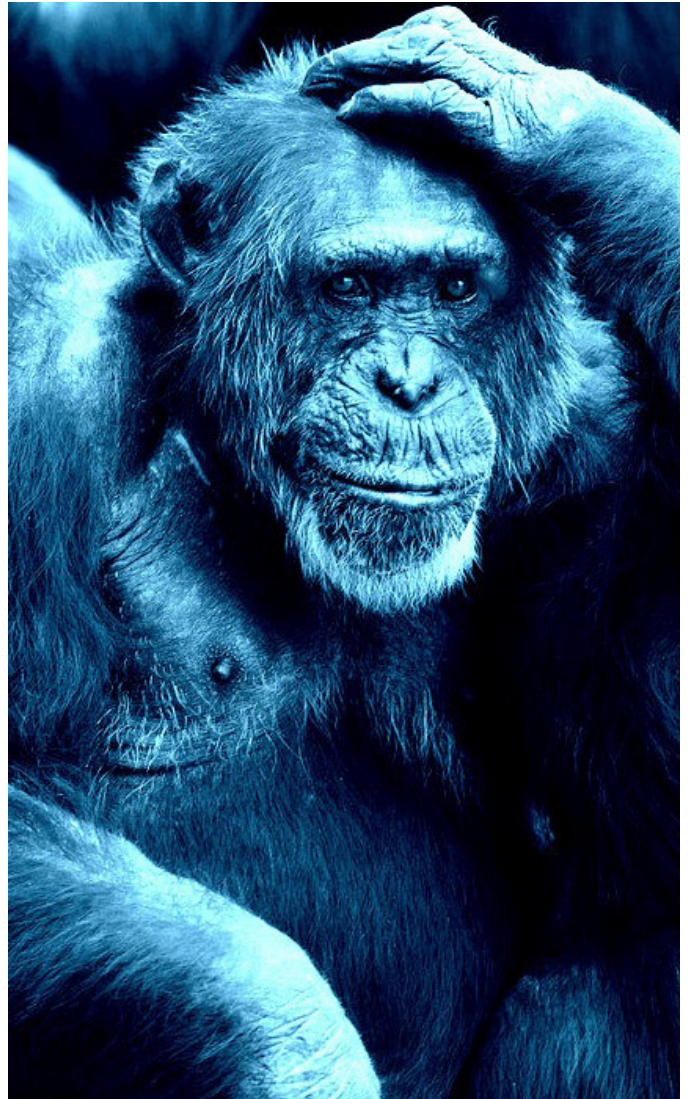
Det er derfor muligt at fremytre den betydning, man gerne vil have igennem på lige fod i dansk talesprog som i dansk tegnsprog. Denne realitet er også vigtig at have i tankerne, når man vil undersøge, hvor langt lingvistisk relativisme kan række ud: det vil på alle sprog altid være muligt at kommunikere et bestemt synspunkt eller en forståelse, det er blot et spørgsmål om, hvor nemt eller svært man kan gøre det. Om det er nemmest at sige ”åh” med opadgående intonation og eventuel høj volumen, eller at bruge tegnet til at sige: ”Jeg er overrasket”, vil der uden tvivl være delte meninger om.

Dette udgangspunkt kan også vendes om til at beskrive, hvor langt lingvistisk relativisme altid vil række ud: det vil altid på alle sprog være muligt at kommunikere sit synspunkt eller forståelse, men den

umiddelbare opfattelse af verden vil være påvirket af, hvilke sprog man har tilgængelig til at beskrive, og derved forstå verden gennem. Det er dette, der er centralt i de førnævnte eksperimenter med antallet af ord for farver. Har du syv ord for blå tilgængelige for dig, vil det kunne påvirke din opfattelse af de blå nuancer, du ser.

Så for at vende tilbage til mit indledende spørgsmål, om hvilken rolle stemmen spiller i vores sprog, er det blevet klart for mig, at der er mange forståelser for både sprog, kognitivism og fænomenologiske oplevelser i spil. At være ude af stand til at kunne opfange lydbølgerne gennem øret, når man samtidig taler med hænderne og hører med øjnene, vil det uden tvivl være en anderledes oplevelse af verden, end hvis man kan høre lydbølgerne. Det kunne være et spændende bidrag til det sprogpsykologiske felt at få svar på, i hvilket omfang stemmens påvirkning af sprog kan være afgørende for opfattelsen af verden, og om stemmen er fænomenologisk nødvendig for vores forståelse af sprog.

Da jeg ikke selv kan komme med et svar på denne problemstilling, kan jeg trøste mig selv (og læseren) ved at huske, at vi på Sprogpsykologi både lærer af at stille spørgsmål til, hvordan verden hænger sammen, såvel som at afsøge svar på dem.

Kilder

Ahearn, L. M. (2012). *Living Language: An Introduction to Linguistic Anthropology*. West Sussex, Storbritannien: Wiley.

Charrow, V. R. (1975). A Psycholinguistic Analysis of “Deaf English”. *Sign Language Studies*, 1007(1), 139–150. <https://doi.org/10.1353/sls.1975.0015>

Dansk Sprognævn. (s.d.). Dansk tegnsprog — sproget.dk. Lokaliseret 11 Januar, 2020, fra <https://sproget.dk/temaer/dansk-tegnsprog>

Dansk Sprognævn. (2015). Dansk tegnsprog - en ny opgave for Sprognævnet. *Nyt fra Sprognævnet*, , 11. Lokaliseret på/fra <https://dsn.dk/nyt/nyt-fra-sproгнаevnet/numre/argang-2015-2019/marts-2015-pdf>

Engberg-Pedersen, E. (1998). *Lærebog i tegnsprogs grammatisk*. København, Danmark: Center for Tegnsprog og Tegnstøttet Kommunikation.

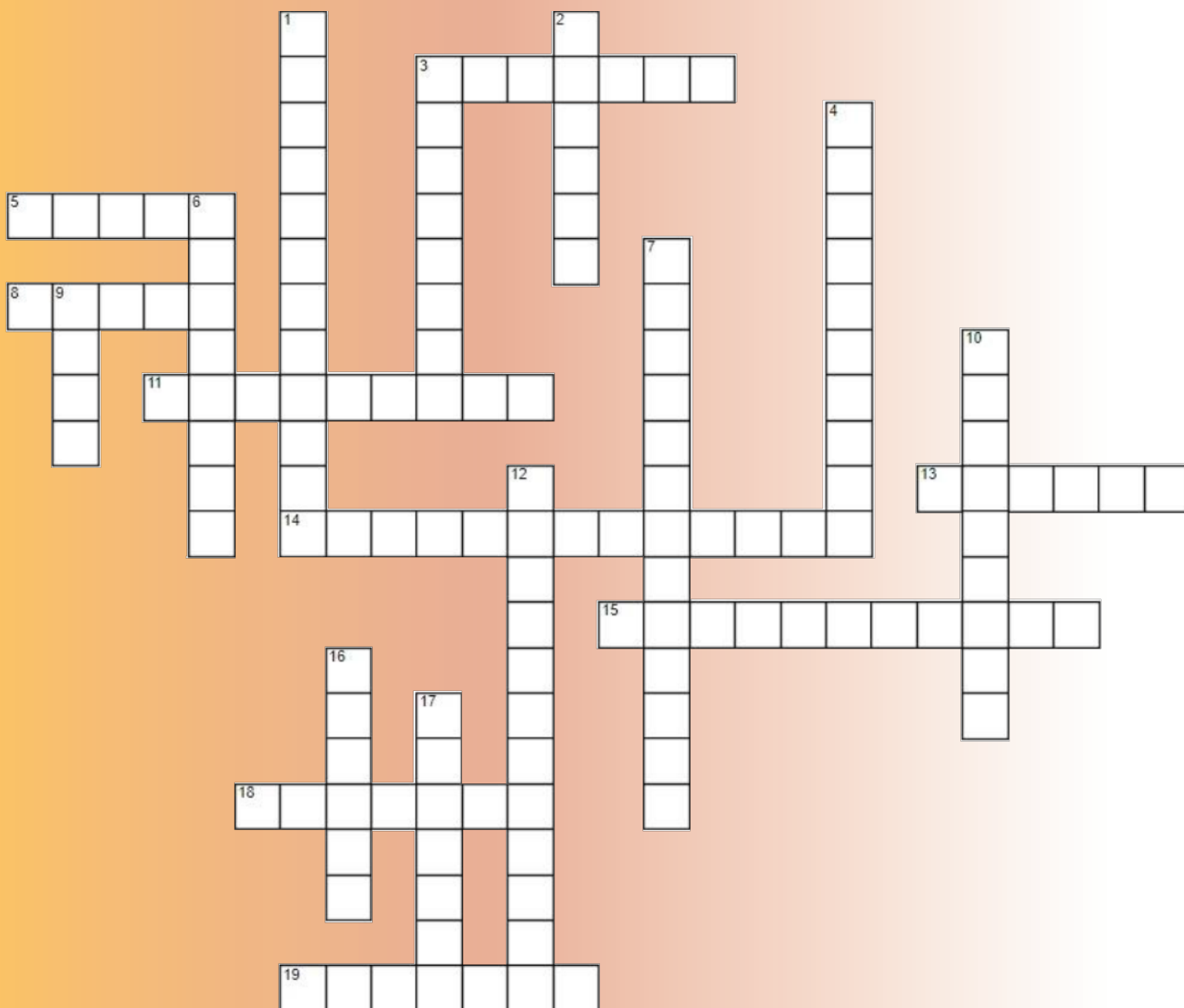
Lakoff, G. (1987). *Women, Fire, and Dangerous Things*. London, Storbritannien: University of Chicago Press.

R, O. (2012). Er tegnsprog et modersmål? *Nyt fra Sprognævnet*, 2, 14–15. Lokaliseret på/fra <https://dsn.dk/nyt/nyt-fra-sproгнаevnet/numre/argang-2010-2014/juni-2012-pdf>

The Economist, Liberman, M., & Boroditsky, L. (2010, 13 December). *Economist Debates: Language: Statements*. Lokaliseret 11 Januar, 2020, fra <https://web.archive.org/web/20120214200410/http://www.economist.com/debate/days/view/626>

Theilgaard, L. (2013). Kära nån, hvad er der med de interjektioner? *LexicoNordica*, 20, 127–144.

SPROGKRYDS

SPROGKRYDS HJÆLPESÆTNINGERNE

HORISONTALT

- 3 Undskyld
- 5 Grundlæggeren af Conversation Analysis
- 8 Kontekst
- 11 Sted for lån og aflevering
- 13 Udsagnsord
- 14 Udvekslinger
- 15 ? , .
- 18 Udtryk for ikke bogstaveligt
- 19 Sprogpsykologisk tidsskrift

VERTIKALT

- 1 Videnskabsteoretisk tilgang
- 2 Søgemaskine
- 3 Resumé
- 4 To ytringer tæt på hinanden
- 6 Større skriftlig opgave
- 7 Begreb for forståelse
- 9 Studiepoint
- 10 En slags samtale
- 12 William James' metafor for tænkning
- 16 Kropssprog
- 17 Sociolog

Lyden af KU

Kandidatstuderende på Sprogpsykologi Morten Rohde er chefredaktør på Uniradion. Læs her, hvad sprogpsykologien kan tilbyde radiomediet.

Skrevet af Redaktionen

Uniradioen

- Er en københavnsk lokalradio for studerende på KU
- Er frivilligdrevet og non-profit
- Er drevet af bestyrelsen for Foreningen Universitetsradioen af 1986.
- Ligger på Nørregade 7A i København.
- Sender mange timers radio hver uge i løbet af semestret.
- Kan høres på uniradioen.dk
- Er et produkt af frivillige kræfter

Hvad inspirerede dig til at søge stillingen som chefredaktør?

Jeg har igennem længere tid produceret podcastet Smal Snak sammen med Victor Storm Madsen, der læser spansk her på universitetet. Derudover har jeg igennem mit arbejde som redaktør på SPINDET og mit arbejde på Nabolandskanalerne været en del omkring redaktionelt arbejde, og jeg synes, det er givende at kunne arbejde med at producere og udgive materiale af forskellig slags. Derfor ville jeg gerne fortsætte med denne type arbejde i en mere koordinerende rolle.

Uniradioen er drevet af en masse enormt tjekkede frivillige, som virkelig lægger mange kræfter i at skabe gode programmer. Jeg sætter pris på at få lov at arbejde med at give de bedste rammer for alle på radioen, og så jeg så en gave i at kunne arbejde med radioen som brand og sikre, at de frivillige på radioen fortsat har den stærkeste mulige platform at broadcaste fra.

Hvordan ser dine arbejdsopgaver ud?

Mit primære arbejde er at sikre, at produktionerne sker inden for de rammer, som er vedtaget af bestyrelsen og findes i Uniradioens vedtægter. Ligeledes er der et ansvar for, at juridiske rammer overholdes, og at de frivillige trives.

Derfor er mange af opgaverne blot at følge op på de forskellige redaktioners arbejde og sikre, at de har de midler og værktøjer, de skal bruge for fortsat at producere interessante programmer.

Hvilke sprogpsykologiske værktøjer bruger du i dit arbejde?

En frivillig arbejdsplads er altid drevet af en masse forskellige arbejdsgange og dagsordener. Der er dog et fælles mål på radioen: at producere nogle fede programmer. I de tilfælde hvor individuelle tilgange til dette mål leder til uenigheder, mener jeg, at vi som kandidater i sprogpsykologi har en masse ledelseskompetencer at byde på til at sikre en fælles orientering mod et mål. Vi er bevidste om socialpsykologiske handlingsmønstre, om forskellige forståelser af de samme handlinger og om sprogets evne som værktøj til at anerkende andre. At føle sig motiveret, kompetent og anerkendt er en stor del af det, der skaber engagerede (frivillige) medarbejdere. At skabe et fælles sprog og en struktur på en arbejdsplads, der understøtter sådanne følelser hos alle, er noget, sprogpsykologien har masser af værktøjer til.

Hvad er formålet med lyden af KU?

“Uniradioen er en radiofonisk legeplads, der tør udfordre og underholde”, lyder første linje af Uniradioens værdisæt. Uniradioen skal være et sted, hvor man kan prøve ting af og et sted, hvor man kan dygtiggøre sig. Uniradioen er for dem, der ikke bare har ideerne, men også vælger at virkeliggøre dem.

Har du en vision for lyden af KU?

Jeg ønsker, at Uniradioen skal være genkendelig og tilgængelig. Genkendelig for vores lyttere og tilgængelig for dem, der producerer radio.

Hvad får man, hvis man krydser en sprogpsyker med Uniradioen?

Forhåbentlig får man en god platform, hvor enhver kan føle sig motiveret til at udnytte sine evner. Det er i hvert fald det, jeg vil arbejde for på Uniradioen.

Stemmehøst

Under indsamlingen af empiri til mit speciale, fandt jeg det særligt udfordrende at få informanter til at deltage i mine undersøgelser. Jeg gjorde mig mange tanker og erfaringer herom, som jeg vil dele i denne artikel. Ud fra teori og mine egne erfaringer, gennemgås en række pointer for, hvordan man kan gribe det første skridt af empiriindsamlingen an.

Af: Ditte Bomholt

Når vi læser om metoder, er der ofte fokus på, hvad der skal foregå under optagelserne. Litteraturen drejer sig ofte om teknikker, vi anvender i situationen, hvor informanterne allerede er til stede. Men forud for selve optagesituationen ligger en kommunikationssituation, som også kalder på metodologiske overvejelser. For at kunne observere eller interviewe personer, man ikke kender, kræver det et metodisk arbejde at nå frem til optagesituationen. Det kom som en overraskelse, hvor stort et arbejde jeg skulle lægge i dette under mit speciale. Derfor har jeg i følgende kortfattet nogle overvejelser om forberedelse i at række ud til informanter, som ikke allerede befinder sig den studerendes netværk. Pointerne trækker dels på litteratur om emnet, og dels på de erfaringer, jeg gjorde mig, under indsamlingen til mit speciale.

KAST LINEN UD

I *The Handbook of Conversation Analysis* skriver Lorenza Mondana:

“Recording is only one part of the process of data collection, which starts well before with the entry to the fieldsite, contact with the participants and later securing their informed consent as well as gaining their trust” (Mondana 2012:38)

Man glemmer hurtigt, at dataindsamling ikke kun er hvad, der foregår ude i felten. Det kan være omstændigt at samle informanter, der vil deltage i sine undersøgelser. Selvom man kaster linen langt ud, det er ikke sikkert, der kommer bid på krogen. For det kræver tid og research at finde det rigtige blink.

Det er fristende blot at spørge venner og bekendte under semesteropgaver. Men i et større perspektiv kan det være meget vanskeligt, ikke at erfaringer fra den øvelse, det er, at række ud til nogen, man ikke

kender, når man har brug for det.

Hvad kan man tilbyde folk for at deltage? Man tager deres tid, man giver dem måske intet igen, og man anvender deres ord og adfærd i sin analyse. Til dem man kender, kan man lokke med kaffe og kage, men hvad med dem, man ikke kender? Man kan måske tilbyde sin ekspertise i form af feedback eller sine resultater. Men man skal også være opmærksom på, om man spørger om mere, end man kan give igen, og at man ikke nødvendigvis kan tale om at garantere direkte modydelser.

Da jeg skulle række ud til nogen i mit netværk, der kendte nogen potentielle informanter, blev jeg opmærksom på, at jeg skulle være varsom med at fortælle dem, jeg kendte, om projektet. I et tilfælde, havde personen fra mit netværk allerede formuleret mit projekt for at være venlig til den kontakt, jeg gerne ville have fat i. Her var flere misforståelser om mit studie, projekt og fremgangsmåde, og jeg mistede kontrollen over formidlingen, og dermed også kontakten. En anden ulempe ved at bruge nogen, der kender nogen, er i følge Nielsen og Nielsen, at der er risiko for, at man lader sine bekendte blive indirekte ansvarlige for det, man foretager sig under optagelserne (Nielsen and Nielsen 2013:146). I sidste ende er der meget, der taler for at søge informanter uden for sit netværk, men det er også mere udfordrende.

TAG TEMPERATUREN PÅ KOMMUNIKATIONSSITUATIONEN

Alt efter hvilken type empiri, man skal indsamle, kan det være meget forskelligt, hvor villige folk er til at indvillige i at deltage. Derfor kan det være nyttigt at have et værktøj til at hjælpe én med at holde det rigtige fokus i arbejdet på at overbevise. I retorikkens verden er aflæsningen af kommunikationssituationen essentiel for at tage de rigtige valg i tekst eller tale (Juul Christiansen and Gabrielsen 2012:43).

For at producere en god tale, kan det være en god ide at danne sig et overblik over den situation, man befinder sig i. Her kan man anvende det klassiske retoriske værktøj, den retoriske pentagon, til at danne sig et overblik og sikre sig at nå rundt i alle situationens hjørner: Emne – Afsender – Modtager – Omstændigheder – Sprog. Man skal holde sig for øje, at elementerne påvirker hinanden, og bør derfor ikke bare se på de forskellige elementer i pentagonen, men forholdene imellem dem. Eksempelvis kommer jeg senere ind på sprog-modtager-forholdet, hvortil man kan spørge: ”Forstår modtager dette sprog?” (Kock and Onsberg 2011:254). Ikke én situation er ens, og situationer ændrer sig hele tiden (Juul Christiansen and Gabrielsen 2012:43). Derfor kan modellen være god at have in mente løbende i forløbet.

Det er en balancegang hvad og hvor meget, man bør fortælle om projektet i sine henvendelser. Man bør ikke være for detaljeret eller videnskabeligt om projektet, som skræmmer folk væk, fordi de kan føle, de bliver ”afsløret”, eller bliver vurderet på deres arbejde. Det kan også være farligt at sige for lidt om projektet, så deltagerne bliver ”ført bag lyset” og føler, at det ikke bliver gjort helt klart, hvad man anvender deres deltagelse til. I Mie Femøs henvendelser til banker, lød begyndelser for afslag på frykten for at få afsløret forretningshemmeligheder (Nielsen and Nielsen 2013:149). Hos en af de første institutioner, jeg henvendte mig til, fortalte lederen mig, at det var vigtigt at lægge fokus væk fra de enkelte individer, da hun vidste, at medarbejderne ikke ville deltage, hvis det var tilfældet. I beskrivelsen lagde jeg derfor tryk på, at jeg fokuserede på strukturen i samtalen, og en medarbejder indvilligede derefter i at deltage.

En anden erfaring, jeg hurtigt gjorde mig, var, at institutionernes første spørgsmål som regel angik samtykke og samtykkeerklæringer. Det var tydeligt, at det, de gerne ville vide noget om var deres ret-

tigheder og hvad det ville sige for dem at deltage. Derfor blev det grundlæggende for et vellykket overbevisningsforsøg, at jeg tidligt i min forespørgsel gjorde det klart, at de var sikret under persondataloven, og jeg vedhæftede altid mine samtykkeerklæringer som det første bilag. En usynlig faktor er tillid: “...recordings depend not only on technology but also on relations of trust, collaboration and partnership constructed with the participants: they articulate technical, social, human and ethical choices” (Mondana 2012:38). En metode for at forsøge at vinde institutionens tillid kan være, at vise dem samtykkeerklæringen som noget af det første. På den måde kan man tidligt forsikre stedet om, at deres data, rettigheder og anonymitet er sikret. Min erfaring var også, at det var en af måderne, institutionerne syntes, jeg fremstod grundig på.

Man kan også tænke over sin egen autoritet, selvom det måske ikke er det første, der falder én ind som studerende. Mennesker vil gerne følge troværdige, vidende eksperter skriver psykologen, Dr. Robert Cialdini (Cialdini 2007). Det er ikke noget nyt, at autoritetspositioner kan have indflydelse, men man kan jo overveje, hvordan man anvender autoritetsargumenter i sin overbevisning. Om empiriindsamling, kan det f.eks. være relevant at have sin projektbeskrivelse og samtykkeerklæringer på KU’s brevpapir for at vise, at man har KU’s legitimering. Det var på samme grundlag, jeg anvendte min KU-mail, og ikke min private mail. ”Et institutionelt domæne som afsender med fuldt navn i afsenderfeltet virker mest troværdigt,” skriver Mie Femø Nielsen (Nielsen and Nielsen 2013:150). Med KU’s symbol som rykdækning kan det have en funktion som autoritetsargument.

En anden pointe, jeg plukker fra Cialdini, er liking – argumentet om, at vi tiltrækkes af dem, der ligner os selv. Heri ligger argumentet: Vil man overbevise nogen, må man bruge tid på at finde common ground mellem dem, man vil overbevise og sig selv (Cialdini 2007). Dette tog jeg i betragtning, når jeg skulle formulere en projektbeskrivelse i et let sprog, hvor jeg taler fra et vellidt og hverdagsagtigt sprog, som jeg forestillede mig, medarbejdere i institutionerne anvendte.

EMNET OG SPROGLIG TILPASNING I PROJEKTBEKRIVELSEN

Når man går på universitetet kan det hurtigt synes, at man befinder sig i en akademisk boble, hvor man

kommunikerer akademisk indhold på et akademisk sprog og omgiver sig med andre akademikere. Derfor kan være udfordrende at sætte sig ind i, hvad mine informanter vil vide, hvordan de vil vide det, og hvad de behøver at vide.

Min første projektbeskrivelse formuleredes i et akademisk sprog, der lænede sig op ad, hvad jeg havde formuleret i mit speciale. Men da jeg skulle formidle projektet til de daginstitutioner, jeg ville række ud til, fandt jeg hurtigt, at de ikke kunne overkomme at læse min beskrivelse. Sproget passede ikke til dem, og jeg gjorde hurtigt den erfaring, at jeg løbende måtte arbejde på at tilpasse mine formuleringer i projektbeskrivelse til institutionerne. I denne forbindelse modtog jeg et godt råd fra Ann Merrit Rikke Nielsen, ph.d.-studerende på Sprogpsykologi: at sætte informanterne i ekspertrollen. Ved at placere formuleringer af deres eksperticer først, fik jeg flere svar. Her var det derfor vigtigt, at jeg havde belæg for, hvordan jeg vidste, at de var gode til deres arbejde. Jeg foretog derfor en del research over de institutioner, som havde fået gode anmeldelser. Det viste sig, at give flere tilbagemeldinger.

GATEKEEPERS

I Mie Femø Niensens kapitel om fremgangsmåder for indsamling af empiri skriver hun, at hun i sit ph.d.-projekt, henvendte sig til chefen for Dansk Arbejdsgiverforenings Lederuddannelse for at få adgang til et netværk af kontakter, som hun kunne henvende sig til. Samtidig gav han tilladelse til, at hun kunne bruge hans navn i sine henvendelser, og det blev en slags indirekte blåstempel, og denne metode viste sig at være ret så effektiv (Nielsen and Nielsen 2013:146–47). Men det er selvfølgelig ikke alle projekter, nu tænker jeg på semesteropgaver, der har mulighed for at have en højt respekteret skikkelse som fortalere, men måske kan man være kreativ og om ikke andet bevidst om, hvor man kan søge rygdækning.

Men får man et ”ja” fra en leder af en institution, betyder det ikke nødvendigvis, at man er sikret en aftale. I mine tilfælde var det ansatte, ikke ledere, som skulle indgå i undersøgelsen. Lederen blev således gatekeeper for pædagogernes deltagelse. Derfor blev det vigtigt, at jeg var klar i formuleringer, så lederen kunne videreformidle mit projekt på en måde, så de ansatte ikke misforstod mine intentioner.

Oftest er det også sådan, at det er den ansatte, man bliver sendt videre til, som har ansvaret for at spørge

patient, forældre, eller andre deltagere i institutionelle sammenhænge. Medarbejderen bliver derfor også gatekeeper, og man bør således også tænke på, om ens projektbeskrivelse kan tåle at blive modeleret igennem flere talerør. Dette prøvede jeg at imødekomme ved at formulere én projektbeskrivelse, som hed ”til pædagogen” og en anden ”til forældrene”. På denne måde forsøgte jeg at få kontrol over pædagogens videreformidling af daginstitutionens leders beskrivelse af mit projekt.

OMSTÆNDIGHEDERNE: MEDIET

Det kan være meget forskelligt hvilket medie, institutioner eller virksomheder fortrækker. I begyndelsen sendte jeg en række formelle mails til 20 daginstitutioner, jeg gerne ville have fat i. Men det blev hurtigt klart for mig, at det var de færreste daginstitutioner, der har tid til at besvare mails. Ud fra de svar, jeg modtog, kunne jeg hurtigt se, at det var ansatte med ”kontortjansen” eller travle ledere, der svarede. Svarene var ofte kortfattede, ofte med et ”nej”, og sommetider svar på noget, som ikke var det, jeg havde spurgt om. Det blev tydeligt for mig, at de ikke kunne rumme en længere tekstuel klamamse, og ofte ikke havde læst det hele. Derfor måtte jeg lægge strategien om. Jeg fik et råd om at opsøge daginstitutioner personligt, og brugte et par dage på cyklen. Her spurgte de flere steder om jeg ”havde booket en aftale”, eller om jeg ”kunne ringe i morgen”. Og det var sådan, jeg indså, at opkald var det bedste medie at komme i kontakt på, selvom jeg til at begynde med havde antaget, at telefonopkald ville være for pågående.

OMSTÆNDIGHEDERNE: HVOR

Når man så har fået en aftale i hus, skal man tage stilling til, hvilken lokation man vil foretage sine optagelser på. For mig var der ingen andre muligheder, end at møde dem der, hvor de var (rent geografisk). Jeg skulle fange medarbejderne i de korte tidsrum, hvor de stadig var på arbejde, og hvor de øvrige deltagere havde fri til at kunne sidde i møde. Trods forberedelse, gear og tilrettelæggelse, havde jeg ikke taget op til overvejelse, at tidspunktet for optagelserne forårsagede, at der var meget baggrundsstøj på mine optagelser. Lokationen for optagelserne var derfor en udfordring for optagelsernes kvalitet, og jeg erfaringen blev, at jeg skulle spurgt institutionen på forhånd efter et lokale i stille omgivelser.

OMSTÆNDIGHEDERNE: HVORNÅR?

Da jeg mit specialeforløb begyndte, var sommerferien startet. Det var et uheldigt tidspunkt at begynde

empiriindsamling på, fordi de fleste institutioner var lukkede eller havde solidt mandefald, og derfor intet overskud til en studerendes interferering. Selvom jeg allerede var startet med at række ud, før jeg officielt begyndte d. 1. juli, var de fleste institutioner allerede på vej på ferie. Tidspunktet på året kan derfor være en betydningsfuld faktor at have in mente.

”Folk siger helst ja i slutningen af ugen,” sagde min kollega, da jeg delte mine frustrationer over, at det var svært at få informanter til mit speciale. Og måske er der noget om det? Shai Danziger, Professor i Marketing på Tel-Aviv University har m.fl. foretaget en undersøgelse af erfarne dommere igennem 10 måneder. Undersøgelsen fokuserer på prøveløsladelsesansøgninger i Israel. Hver dag skulle en dommer tage stilling til mellem 14-35 prøveløsladelser og brugte i gennemsnit 6 minutter på hver beslutning. I løbet af en dag tager en dommer 2 madpauser, som også blev behørigt undersøgt. Undersøgelsen viste, at der var mindre sandsynlighed for, at dommere gav prøveløsladelse til indsatte, der var potentielle ”re-offenders” eller dem, der var i gang med et rehabiliteringsprogram. Til gengæld fandt forskerne, at de tre indsatte, der blev set på i begyndelsen af hver session – altså efter madpausen – havde større sandsynlighed for få prøveløsladelse uanset længden på deres straf eller, om de havde været fængslet før. Det viser, at frokostpausen altså kan have indflydelse på beslutningsprocesser (Danziger, Levav, and Avnaim-Pesso 2011).

Danzigers undersøgelse siger noget om, at det kan være essentielt at tage bestik af potentielle informanternes hverdag, før man ved, hvornår det er bedst at kontakte dem. I min situation var frokost en essentiel del af mit bestik af institutionernes hverdag. Her var det umuligt at komme igennem i morgentimerne og under frokost, hvor medarbejderne havde meget at gøre. Her fandt jeg ud af, at man gerne så, at jeg ringede indenfor et særligt tidspunkt, hvor medarbejderne havde tid til at svare telefonen. Her fandt jeg

også hurtigt ud af, at de fleste af de institutioner, jeg kontaktede, afholder møder om torsdagen. Derudover refererer Nielsen og Nielsen til en undersøgelse af Davey og Andersen (1996) der siger, at man skal undgå at ringe mandag, når folk har travlt, eller fredag, når de er på vej hjem (Nielsen and Nielsen 2013:151). Således kan tidsrummet for kontakt være betydningsfuldt.

MAVEFORNEMMELSE OG TÅLMODIGHED

I al det arbejde, man lægger i at kontakte potentielle informanter, kan det være, at situationen blot er for prekær eller aktuel til, at man kan få deltagere. Jeg kastede linen ud til omkring 50 institutioner. Trods tid, tilrettelæggelse og research, var der mange institutioner, som simpelthen ikke ville tage chancen, fordi jeg undersøgte et følsomt emne, der kunne udfordre institutionens omdømme. For at komme sin utålmodighed til livs, kan det være en fordel, at opstille 2-3 problemstillinger, så man rækker ud til forskellige institutioner. Om ikke andet må man tænke over, hvornår ens data er forskerstyret eller datastyret eller lidt af begge (Nielsen and Nielsen 2013:148). Jeg forberedte derfor flere problemstillinger, for at sikre mig at kunne nå at få data. Det gyldne råd er nok bare dette: søg mange og lad være med at låse dig for fast på noget på forhånd.

Det kan være en stor mundfuld at kaste linen længere ud end sit netværk, og selvom man ofrer meget tid og pandesved, er det min erfaring, at man får meget mere ud af det. Jeg sidder i hvertfald tilbage med alle disse overvejelser og erfaringer.

KILDER

ini, Robert B. 2007. *Influence: The Psychology of Persuasion*. New York: Collins.

Danziger, Shai, Jonathan Levav, and Liora Avnaim-Pesso. 2011. “Extraneous Factors in Judicial Decisions.” *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 108(17):6889–92.

Juul Christiansen, Tanja and Jonas Gabrielsen. 2012. *Talens Magt - Indføring i Mundtlig Retorik*. København: Hans Reitzels Forlag.

Kock, Christian and Merete Onsberg. 2011. “Retorisk Tekstproduktion.” Pp. 251–62 in *Retorik - Teori og praksis*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Mondana, Lorenza. 2012. “The Conversation Analytic Approach to Data Collection.” Pp. 32–56 in *Handbook of Conversation Analysis*, edited by J. Sidnell and T. Stivers. Chichester, UK: Wiley-Blackwell.

Nielsen, Mie Femø and Søren Beck Nielsen. 2013. *Samtaleanalyse*. 1. udgave., Frederiksberg: Samfundslitteratur.

En stemme for genhørsmetoden – og et kig på hvad metoden giver stemme til

Af Chritina Fogtmann

Det er ikke første gang der sættes fokus på genhørsmetoden i en artikel i et sprogpsykologisk tidsskrift. I 1996 skrev Jesper Hermann om genhøret i en artikel til Spindets forgænger, Tidsskrift for Sprogpsykologi. I artiklen præsenterer han en undersøgelse, han har lavet med det ønske at blive klogere på de forståelser, der udspiller sig, når patienter går til lægen. Han problematiserer de metoder, der typisk er brugt til at studere samtaler med, diskursanalyse og konversationsanalyse, og foreslår genhørsmetoden til når vi vil blive klogere på forståelser i samtaler. Hermann går tilbage til de samtalende selv og interviewer dem på baggrund af en afspilning af den samtale, de var en del af hos lægen. I interviewet spørger han efter deres fortolkninger – ikke fordi han mener deres fortolkninger principielt er bedre end Hermanns egne ”... men fordi de udmærkes ved at være i tråd med det som har styret de samtalende undervejs.” (Hermann 1996: 47).

I 2005 udgav Hermann endnu en artikel, hvor metoden blev inddraget. Denne gang er udgangspunktet ikke påpegningen af en begrænsning i de forståelser de gængse samtaleanalytiske metoder kan gribe, om end Hermann nok vil mene at denne begrænsning stadig følger som en konsekvens af det nye udgangspunkt. Udgangspunktet er her William James og begrebet om tankestrømme. Ideen er, at der i os er ”... et mylder af forskellige forestillinger, følelser og tankeobjekter i gang i en stadig vekslende strømmen gennem bevidstheden” (Hermann 2005: 27), og at det vi giver udtryk for når vi taler sammen ”... kun er skumsprøjt over sindets søngang” (Hermann 2005: 28). Med begrebet tankestrømme ønsker Hermann at kaste nyt lys over samtaler, og han mener at vi hermed kan se sproglighedens psykologi i sit rette lys. Samtidig nødvendiggør dette lys at ”... hvis vi vil finde ud af hvad der egentlig er i gang for os, så må vi tage bevidsthedens strømmen frem til beskrivelse” (Hermann 2005: 28). Det kan vi ifølge Hermann gøre gennem genhøret.

Hermann insisterer i 2005, med inddragelse af Otto Jespersen på, at koble sprog til det menneske der taler, og med William James giver han en psykologisk ramme, som det talende menneske kan forstås i. I denne kobling har genhøret sin klare berettigelse. Uanset om Jespersen og James er udgangspunkterne, vil jeg – næsten 21 år senere – hævde at genhøret stadig placerer sig som en helt central metode i sprogpsykologien. Med metoden er det muligt at give stemme til samtalendes oplevelser og forståelser af interaktionelle processer. I det følgende vil jeg imidlertid forsøge at præcisere dette en smule: hvad genhøret egentlig giver stemme til. Jeg vil indlede med at udpege hvad genhørsmetoden typisk antages at gives stemme til, og efterfølgende vil jeg diskutere og nuancere disse antagelser.

En stemme til samtalendes underliggende tanker og følelser

Genhørsmetoden er, under andre navne som bl.a. interpersonal process recall og video-assisted interview, især anvendt inden for psykologien. Metoden blev introduceret af Bloom omkring 1950 for at få indblik i studerendes tankeprocesser i forbindelse med diskussioner de indgik i (Elliott 1986: 504), og siden er den især, som Kagan startede med i 1960'erne, anvendt for at få indblik i terapeutiske processer i terapisaftaler (Kagan, 1967). Efterhånden er den imidlertid inddraget i undersøgelse af mange forskellige institutionelle kontekster (se Larsen et al. 2008 for præcisering af disse).

Generelt er udgangspunktet for brugen af metoden ikke en specifik psykologisk forståelsesramme, som den Hermann ovenfor præsenterer med William James, men et generelt ønske om at finde ”... better ways to gain knowledge about underlying thoughts and feelings in human interaction.” (Kagan 1967: 5). På tværs af de mange genhørsstudier er formålet således at få indsigt i en række mentale processer, der foregår mens mennesker samtaler; hvilke bekymringer har de, hvilke behov, hvilke intentioner, hvilke tanker? Eftersom samtalen vil bryde sammen eller

ændre sig markant, hvis man beder samtalende om at stoppe op undervejs og fortælle om deres tanker og oplevelser, ses genhøret som en gylden mulighed for at få indsigt i disse. Ved i interview (interaktion2) at præsentere informanter for den samtale, de lige har været en del af (interaktion1), stimuleres de til at genbesøge og huske samtalen, og fortælle om de oplevelser, de havde netop dér. Genhøret gør det således muligt for informanter at "... recapture fleeting impressions and reactions which would ordinarily be forgotten or merged into more global perceptions." (Elliot 1986: 503).

Den adgang, der i genhøret opnås til oplevelserne i interaktion1, muliggøres af flere forhold. Det sker for det første ved at videoklippene fungerer "... as a cue to assist the participant in retrieving memory traces which would otherwise be lost in the welter of interfering information generated during any communication episode." (Elliot 1986: 504). Dernæst giver genhørsmetoden informanterne mulighed for, og tid til, at verbalisere komplekse oplevelser og fremdrage forhold, der slet ikke når frem til samtaleoverfladen i interaktion1. Intervieweren spiller en vigtig rolle i den proces; intervieweren skal hjælpe informanten til at eksplicitere, hvad der i interaktion1 var implicit. Det foreslås således at intervieweren betragtes som en co-investigator, en der hjælper informanten med at undersøge de indre, udtalte oplevelser. Det kræver at intervieweren bistår informanten med at fastholde et fokus på processuelle og oplevelsesorienterede forhold, der relaterer sig til det, der skete dengang i interaktion1 (Elliot 1986; Larsen et al. 2008).

Foruden at genhøret altså stimulerer informanter til at genkalde sig oplevelser fra en bestemt samtale,

stimuleres de også så de kan fortælle om deres "... moment to moment perceptions, intentions, and reactions..." (Elliot 1986: 505). Herved udpeges genhørets mulighed for ikke blot at give stemme til informantens oplevelser knyttet til en bestemt samtale, men til oplevelser, der kan knytte sig til bestemte interaktionelle forekomster i denne samtale. Samtidig antages det, at de oplevelser som genhøret kan give stemme til, er informantoplevelser af mere umiddelbar karakter. Dempsey 2010 diskuterer, hvad genhøret kan i forhold til traditionelle ikke-stimulerede interview, og han skriver, at i de traditionelle interview, vil svarene ofte ikke nå "... beyond a recitation of traditional 'best practices' or socially valorized morals or values about how one ought to act in given situations" (Dempsey 2010: 351). Dempsey peger hermed på den udfordring, der kan være med traditionelle interview, nemlig at hvis informanten bliver bedt om at forholde sig til tidligere samtaler, så vil svaret let blive abstraheret, intellektualiseret og præget af dominerende diskurser om, hvad der i givne institutioner er enighed om, at svaret bør reflektere. Gennem videostimulation og et vedvarende fokus på det oplevelsesorienterede, er tanken at informantens responser i højere grad vil være spontane og mindre præget af forestillingen om, hvad der er det passende at sige.

En stemme fra dengang eller en stemme fra nu?

Det er en dominerende tanke i mange genhørsstudier, at metoden giver stemme til mentale tilstande *der foregik mens interaktion1 udspillede sig*: "Using IPR, researchers are able to access clients unspoken in-session experiences as they are remembered to have occurred during the session." (Larsen et al. 2008: 20).

Imidlertid mener jeg, at der er noget problematisk ved denne idé. Genhøret har netop som sit formål at give stemme til de underliggende mentale fænomener, der foregik i interaktion1, som påvirkede denne, men som ikke blev udtalt der. Forestillingen om at genhøret kan give en autentisk adgang til de tanker og følelser, der ikke blev udtalt, men alligevel foregik i interaktion1, overser det forhold at genhøret i sig selv er en interaktion, hvor samtalende er påvirket af tanker og følelser, der hører interaktion2 til, og som må påvirke det, der siges om interaktion1. Skulle vi inddrage Hermanns idé om tankestrømme fra James, og ønsket om med genhøret at begribe de tanker, der strømmede i interaktion1, kan min pointe udtrykkes ved at pege på, at der i genhøret vil være nye tanker, der strømmer, således at ytringer om tankestrømme i interaktion1 ikke kan ses løsrevet fra de tankestrømme, der hører interaktion2 til.

Min indvending mod genhørsmetodens mulighed for entydigt at kunne give stemme til autentiske mentale tilstande i interaktion1, lægger sig op ad indvendinger, der bl.a. er præget af en dialogistisk forståelse af kommunikation og kognition (se fx Macaskie et al. 2015). Den dialogistiske forståelse indebærer at, det vi siger i interaktioner, herunder også hvad vi påstår at erindre, altid er påvirket af kontekstuelle forhold (sekventielle, situationelle, interpersonelle, biografiske etc.) (Linell 1998). Det betyder bl.a. at uanset hvor umage interviewereren under genhøret gør sig for, at få informanten til at fokusere på oplevelser, der skete under interaktion1, så er interviewereren en del af den nye situation, som vil påvirke lige netop det, informanterne erindrer. Med en dialogistisk forståelsesramme bliver erindringerne således i et eller andet omfang også et sam-konstrueret fænomen. Jeg betvivler hermed ikke, at der foregik autentiske tanker og følelser i situation1, men jeg modificer-

er ideen om, hvor direkte og entydig adgangen til dem er. Vi kan ikke vide, hvor autentiske de fortalte oplevelser er i forhold til det, der faktisk blev oplevet mens interaktion1 foregik, men som Pomerantz 2005 skriver: "In the best case scenario, a comment would modify or transform an original thought yet still indicate something of it." (Poemranz 2005: 100). Jeg foreslår derfor at vi med genhøret kan genbesøge en tidligere samtale og give stemme til spor af de oplevelser, de samtalende havde her.

Gør det genhøret mindre interessant? Nej, bestemt ikke. Vi ved ikke, om de oplevelser informanten beretter om blev erfareet i begivenhed1 præcis som informanten beskriver det. Men vi ved at informanten nævner dem, og dermed må de kunne ses som forhold, der har betydning for informanten. Sandsynligvis dengang, men sikkert også ved genhøret. På den måde kan genhøret ikke kun give stemme til noget af det, der specifikt blev oplevet af informanten undervejs i begivenhed1, men også noget der er betydningsfuldt i informantens mentale univers her og nu. Og måske kan der lige netop her, hvis vi for alvor anskuer muligheden i at se på interaktion1 gennem interaktion2, findes endnu et potentiale for genhøret og det, metoden giver stemme til. Larsen et al. 2008 præciserer, at genhøret bliver "... used to access individuals' conscious yet unspoken experiences as they occurred at the time of the interpersonal interaction under investigation" (Larsen et al. 2008: 19). Det ligger langt uden for denne artikels rammer at uddybe mit forslag, men jeg vil introducere den tanke, at genhøret potentielt ikke kun kan give indblik i (spor af), hvad der bevidst blev oplevet i interaktion1, men at det også kan give indblik i (spor af) oplevelser, der ikke var bevidste for den samtalende i interaktion1. I tråd med Hollway & Jefferson 2009 ønsker jeg med dette forslag også at gøre op med den forståelse, der præger de fleste kvalitative interviewstudier, nemlig at "... an interviewee can 'tell it like it is', that he or she is the incontrovertible expert on his or her own experiences, that respondents are transparent to themselves..." (Hollway & Jefferson 2009: 297). Med video-stimulering og hjælp fra interviewereren, vil jeg foreslå genhørsmetoden som en, der muliggør at samtalende kan blive bevidste om forhold de i interaktion1 ikke var bevidste om, at de her kan opnå større indsigt i og forståelse for egne handlinger. Hvis det potentiale jeg hermed tilskriver genhørsmetoden skal tages alvorligt, kræver det en præcisering af en psykodynamisk forståelsesramme som mennesket, og dermed også genhørsmetoden, indtænkes i.

Selvom jeg ikke kan forfølge forslaget yderligere, giver det alligevel anledning til at understrege en vigtig pointe, som jeg mener at Hermann (W2005) havde fat i: Hvis vi vil være præcise i forhold til at beskrive, hvad genhørsmetoden overhovedet giver stemme til, så må vi præcisere nogle forståelsesrammer: kommunikationsteoretiske og psykologiske.

Genhørsmetoden og konversationsanalysen – en stemme til forskellige forståelser

Mens Hermann (2005) havde William James og ideen om tankestrømme som udgangspunkt for, at arbejde med genhørsmetoden, var udgangspunktet for Hermann 1996 begrænsningen i eksisterende samtaleanalytiske metoder. Jeg vil afrunde artiklen med ganske kort at besøge dette udgangspunkt og stille spørgsmålet: Når konversationsanalysen findes, er genhørsmetoden så nødvendig?

I konversationsanalysen ses det som indbygget i samtals organisering, at samtaler konstant viser deres forståelse for hinanden. Schegloff skriver: "The consequence is that speakers almost necessarily reveal their understanding of that to which their talk is addressed, whether that is prior talk, other conduct, or events and occurrences 'scenic' to the interaction." (167). Hermed kunne man mene, at gen-

hørsmetoden blev overflødig, idet en grundig konversationsanalyse alligevel ville afsløre de samtaltendes interaktionelle forståelser.

Imidlertid mener jeg vi skal fastholde et skel mellem på den ene side de forståelser samtalerne viser de har, og på den anden side det, de samtaler faktisk oplever og forstår. Ideen om at de fremviste forståelser ikke nødvendigvis er identiske med det de samtalerne forstår, ses også hos Heritage 1984 der skriver "... *'official' treatments of talk occurring at the conversational surface are the starting point for interpretative and analytic work and cannot be treated simply as unproblematic representations of what the speakers' understandings or intentions in the talk consisted of.*" (Heritage 1984: 269). Ifølge Pomerantz 2005 har dette skel ikke fået særlig meget opmærksomhed i konversationsanalysen, men når vi fastholder det, som også Pomerantz 2005 foreslår, bliver genhørsmetoden langt fra overflødig. Den bliver et supplement til konversationsanalysen, idet den potentielt ville kunne belyse de forståelser, samtalerne af forskellige årsager ikke viser, de har. Genhøret beholder derfor min stemme.

Referencer

- Dempsey, N.P. 2010: Stimulated Recall Interviews in Ethnography. *Qualitative Sociology*, 33: 349–367.
- Elliot, R. 1985. Interpersonal Process Recall (IPR) as a Psychotherapy Process Research Method. L.S. Greenberg & W.M. Pincus (eds.) *The Psychotherapeutic Process: A Research Handbook*. New York: The Guilford Press: 503-527.
- Heritage, J. 1984. *Garfinkel and ethnomethodology*. Cambridge: Polity Press.
- Hermann, J. 1996. Nogle forståelser i samtalen hos lægen. *Sprogpsykologisk Tidsskrift*, 1: 47-61.
- Herman, J. 2005. Tankestrømme under lægens konsultation. J. Hermann, C. B. Nielsen & M. Siiner (red.) *På Sporet af Sprogpsykologi*. København: Frydenlund: 27-38.
- Hollway, W. & Jefferson, T. 2009. Researching defended subjects with the free association narrative interviewing method. H. J. Cook, S. Bhattacharya & A. Hardy (eds.) *History of the social determinants of health: Global histories, contemporary debates*. Hyderabad: Orient Black Swan: 296-315.
- Kagan, N. & Kratwohl, D. R. 1967. *Studies in human interaction: Interpersonal Process Recall stimulated by videotape*. Educational Publications Services, College of Education, Michigan State University, East Lansing, Michigan.
- Larsen, D., Flesaker, K. & Stege, R. 2008. Qualitative Interviewing Using Interpersonal Process Recall: Investigating Internal Experiences during Professional-Client Conversations. *International Journal of Qualitative Methods*, 7: 18-37.
- Linell, P. 1998. *Approaching Dialogue: Talk, interaction and contexts in dialogical perspectives*. Amsterdam: Benjamins. 1998
- Macaskie, J, Lees, J. & Freshwater, D. 2015. Talking about talking: Interpersonal process recall as an intersubjective approach to research. *Psychodynamic Practice*, 21: 226–240
- Pomerantz, A. (2005) Using participants' video-stimulated comments to complement analyses of interactional practices. H. te Molder & J. Potter (eds.) *Conversation and Cognition*. Cambridge: Cambridge University Press: 93-113.
- Schegloff, E. A. 1991. *Conversation analysis and socially shared cognition*. L. Resnick, J. Levine and S. Teasley (eds.) *Perspectives on Socially Shared Cognition*. Washington DC: American Psychological Association: 150–71.

Den Umulige Samtale

- om faktatjekinterviews

En sprogpsykologisk analyse af interviews i DR's Detektor viser, at faktatjek som interviewform er en svær samtale. Nærmest umulig. For alt er relativt – også det, man i disse interviews kalder for fakta.

Af: *Anne Sofie Vestergaard*

I faktatjekinterviews som dem, der ses hos DR's Detektor, stiller journalisterne spørgsmål, der er præget af en simpel tilgang til fakta: Fakta er, hvad forskningen viser, og "akademiske eksperter med 'real expertise' forventes at bidrage med at afklare forvirringen omkring et faktum" (Bengtsson 2019:11). Det kan man se i måden, interviewereren stiller spørgsmål til den interviewede, hvor de fremsatte fakta ikke er til forhandling. Interviewsituationen er i stedet et påskud for, at stille den adspurgte – ofte en politiker – til regnskab for at have ytret en usandhed.

Hellere undvige end undskylde

Præmissen for interviewsituationen får professionelle kommunikationsrådgivere til at forklare, "du skal komme og sige undskyld, og er du ikke parat til det, så bliver du slagtet for åben skærm" (Obitsø 2019b). Ikke desto mindre sker det sjældent (læs: aldrig), at politikerne gør, som rådgiveren siger. I stedet taler politikere udenom. De gør det så meget, at Christian Kock, som er professor i retorik, har skrevet flere

bøger om det. Bøgerne er betitlet *De svarer ikke* og *De lytter ikke* (Kock 2011; Kock og Boding Hansen 2015).

Kock er dygtig til at udpege de steder, hvor politikere taler udenom eller producerer de såkaldte ikke-svar. Så dygtig at udenomssnak får underholdningsværdi, og politiske interviews bliver analyseret, som var de teaterdramaer. Men med det konversationsanalytisk (CA) blik på interviewsituationen, som man kan hente i sprogpsykologiens værktøjskasse, er det svært at være helt enig i Kocks præmis om, at udenomssvarene nødvendigvis må være udtryk for bevidst politisk spin.

Når man tilgår faktatjekinterviews konversationsanalytisk og ser på tursekvenserne på mikroniveau, får man nemlig en række analyseresultater, der peger på, at de mange typer udenomssnak er en naturlig konsekvens af et umuligt spørgsmål stillet i en umulig interviewsituation. Man bliver bevidst om, at muligheden for at adressere og diskutere faktatjekets resultater slet ikke gives. Det ses bl.a. ved, at

spørgsmålene er stillet ud fra en tilgang til fakta, hvor det ikke anerkendes, at fakta er en sproglig konstruktion, som er mulig at anfægte og diskutere.

Det lyder måske banalt at svarene afhænger af de spørgsmål, der bliver stillet. Ikke desto mindre er det tydeligt, at mængden af analyser, der fokuseres på hhv. samspejlet i et interview, måden man gør interview og normerne for social interaktion, er relativt lille ift. den store mængde analyse og kritik, der fokuserer på politisk kommunikation og spin. Det er en skam.

Som man spørger, får man (måske) svar

For at forstå, hvorfor samtalen i et faktatjekinterview er umulig, må man forstå, hvad der sker i både spørgsmål (første tur), svar (anden tur) og i nogle tilfælde også den taletur, der forekommer, når interviewereren gør noget andet end at stille et nyt spørgsmål (tredje tur).

I faktatjekgenrens interviewform har interviewer to tilgængelige swardesign. Det væsentligste og dét, der holder sig mest til emnet, er det swardesign, der indebærer faktakonstruktion. Det er dét spørgsmålsdesign, der lægger sig tættest op ad, hvordan faktatjekket ser ud i sin skrevne form. De starter ofte med: “al forskning viser”, “eksperterne forklarer”, som indledning (forord) til den interrogative del, der kunne lyde “og hvad har du så at sige til det?”. Spørgsmål med faktakonstruktion rummer det, retorikeren vil kalde for et autoritetsargument, hvor man konstruerer fakta ved hjælp af en autoritær, troværdig, videnskabelig kilde.

Man kunne godt sige en masse om, at autoritetsargumentet kun virker efter hensigten, hvis interviewpersonen også tillægger kilden autoritet (læs mere hos Jørgensen & Onsberg 2008). Men den egentlige pointe med at se på første taletur som bidragsyder til den umulige samtalsituation er imidlertid, at man i faktatjekkets interviewform placerer de konstruerede fakta, som et forord til et spørgsmål, der egentlig handler om noget andet end disse fakta. Spørgsmålet (interrogativet) lægger nemlig ikke op til en diskussion af, hvad fakta – eller sandheden – er, men derimod til, hvad den adspurgte har at sige til sit forsvar, nu hvor vedkommende har sagt noget usandt. Her er et eksempel på et sådant spørgsmålsdesign:

“I skriver osse .hh at fjortetusind flere ældre nu kan få glæ:de af et hjemmelavet måltid (.) hver dag-↑vi har ringet rundt til de første tyve kommuner og fundet ud af .hh at det her tal-det ik holder-vi ka-faktisk

barbere ↑sekstusind ældre af det samlede (.) tal .hh (0.1) hvad siger du til ↑det” (DR2 2018).

Det bringer os til anden taletur og den del, der handler om, hvordan den interviewede så håndterer de konstruerede fakta, der strider imod vedkommendes virkelighedsbillede og ikke mindst dét, at de ikke stilles til diskussion. Det er lige omkring her, at politikerens medierådgiver foreslår, at man kan svare ved at lægge sig fladt ned og erkende sin fejl. Men det sker ikke. I stedet kan man observere, at anden taletur oftest er en form for udenomssnak, afvigelse fra interviewerens spørgsmål eller en reformulation af spørgsmålet. Så langt kan man godt give retorikerne ret.

Til at supplere den observation, kan konversationsanalysen bidrage med indsigt i, hvordan interviewedes swardesign afhænger af det stillede spørgsmål (se bl.a. Boden & Zimmerman 1991; Bull & Mayer 1993). Det ses bl.a. på den interviewedes tøven og markerede forsinkelser, som ubevidst bliver en del af de (udenoms) svar, vedkommende producerer. Desuden lægger man gennem CA mærke til, at interviewede bliver mere defensiv jo mere interviewerens svarpræferencer strider imod det, politikeren tror på (se mere hos Clayman & Heritage 2002).

Man kan se et eksempel på det her, hvor interviewereren fremsætter: “(...)så ka jeg jo også konkludere at hvis man som kommune placerer nogle borgere på førtidspension og-det-ka-der være mange gode grunde til at gø:re men hvis man gør det så vil man ryge ↑op på listen”. Hvorefter den interviewede (Politiker, Troels Lund Poulsen) fremsætter: “.hh (.2) ja-jeg sy-nes de:t går me:get øh om man så må sige i cirkler det her .hh det der er interessant det er at se på .hh hvad er potentialet for at nedbringe folk der er på overførselsindkomst (...)” (DR2 2018b).

Når svaret går gennem CA-maskinen bliver det tydeligt, at svaret både indebærer tøven og bekræftelse af spørgsmålets påstand. Begge disse er placeret kort inden Troels Lund Poulsens undvigemanøvre. Når det er sagt, vil man primært kunne karakterisere svaret som ét af dem, der går udenom kernen af spørgsmålet. En del af forklaringen på, at Troels Lund Poulsen svarer udenom er formentlig, at han ikke ville kunne producere et reelt svar, der ikke ville stille ham i et negativt lys. Han er på forhånd blevet tildelt rollen som den, der lyver, og der er ingen vej ud. Derfor gør han, hvad han kan, for at bevare sit professionelle face (se mere hos Goffman 1967). Det ville vi i øvrigt alle sammen gøre – og netop dét,

at vi som mennesker bekymrer os om, hvordan vi fremstår i sociale situationer, gør faktatjekket som interviewformat enormt svært. Det kunne man skrive endnu en artikel om.

En umulig samtale

Det er svært at opsummere pointen bedre end Bull (1998: 39): "although it is an individual who equivocates, it is not he or she who is the cause of the equivocation; rather, equivocation is the result of the individual's communicative situation". Hermed understreges, at faktatjekgenren som interviewform med sin simple tilgang til fakta og med de begrænsede og begrænsende muligheder for at nuancere et

emne, nødvendigvis vil invitere til ikke-svar, ikke-interview-samarbejde og ikke-samtale. Et konversationsanalytisk blik på faktatjekgenrens interviewform viser hermed, at der er stadig et stykke vej hen til den interviewsituation, hvor en samtale om faktatjek faktisk er mulig.

Note: denne artikel er en lille flig af et speciale, der omhandler faktatjekgenrens interviewform. Specialet er skrevet på uddannelsen i sprogpsykologi og afleveret i august 2019. Specialet offentliggøres. Kontakt SPINDET eller forfatteren for at læse.

KILDER

Bengtsson, M. (2019) Et retorisk perspektiv på faktatjek. *Journalistica*, (1), pp. 6–28.

Bull, P. (1998) Equivocation Theory and News Interviews. *Journal of Language and Social Psychology*, 17(1), pp. 36–51.

Goffman, E. (1967) *Interaction Ritual: Essays on face-to-face behavior*. Pantheon

Obitso, O. (2019) Hvis Detektor ringer: Find den bedst opnåelige version af sandheden [online] *Journalisten*, 18. april. Tilgængelig på: <https://journalisten.dk/hvis-detektor-ringer-find-den-bedst-opnaelige-version-af-sandheden> [Tilgæet: 8. juli 2018]

Kock, C. (2011) *De svarer ikke: fordømmende usikker i den politiske debat*. Gyldendal.

Kock, C., & Hansen, M. B (2015) *De lytter ikke*. Hans Reitzels Forlag.

Jørgensen, C., & Onsberg, M. (2008) *Praktisk argumentation*. 3 udgave. Nyt Teknisk Forlag.

DR2 (2018) Detektor: Socialdemokratiet bruger fejlagtige tal i kampagne om sygeplejersker [online] *dr.dk*, 8. November. Tilgængelig på: <https://www.dr.dk/tv/se/detektor-tv/detektor-10/detektor-2018-11-08> [Tilgæet: 20. marts 2019]

DR2 (2018b) Detektor: Regeringen lover mystiske milliarder til velfærd [online] *dr.dk*, 20. September. *Dr.dk*. Tilgængelig på: <https://www.dr.dk/tv/se/detektor-tv/detektor-10/detektor-2018-09-20> [Tilgæet: 20. marts 2019]

Clayman, S.E. & Heritage, J. (2002) *The News Interview: Journalists and Public Figures on the Air*. Cambridge University Press.

Den indre stemme

Hvordan kategorises den?

Piaget:

Børn taler kun til sig selv, som er et udtryk for et egocentrisk perspektiv, hvor barnets tanker handler om sig selv. Den indre stemme afsløres i barnets egocentriske tale.

Vygotsky:

Børn taler først og fremmest socialt med andre, både deres egne forældre og andre børn, inden de udvikler en indre stemme. Det er ud fra den sociale tale, at børn lærer selvtale.

Hvad er formålet med den?

Piaget:

Egocentrisk tale vil med tiden forsvinde som barnet udvikler sit sociale liv, og bliver i stand til at tage andre menneskers perspektiver med den indre stemme, de altid har haft.

Vygotsky:

Selvtale er grundlaget for den indre stemme, som bruges til at møde og forstå udfordringer med, og fungerer som et redskab til overlevelse

Hvad er det teoretiske udgangspunkt?

Piaget:

- Biologisk og genetisk universalisme
- Monologisme

Vygotsky:

- Socialkulturalisme
- Dialogisme

En analyse af form og udtale i metroens driftsmeddelelser

af Morten Rohde

I forbindelse med at København er blevet beriget med det underjordiske Matadorbræt, Cityringen M3, har Metroselskabet produceret en række nye informationskald på stationerne, der informerer passagerer om togtrafikken, f.eks. ”M3 i spor 2 via Nørrebro”-kaldet, som kan høres, når man står på en af Cityringens perroner på stationerne mellem Nørrebro og Marmorkirken, og som fortæller, at der nu kommer et tog i retning mod Nørrebro. På trods af at kaldene er ganske korte, er der mange overvejelser, som man må antage, at Metroselskabet har gjort sig, da de skulle udarbejde stemme, sprog, udtale og indhold for kaldene. Denne artikel dykker ned i de valg, som Metroselskabet har taget, da kaldene skulle produceres for både linjerne M1, M2 og M3. Det viser sig, at informationskaldene indeholder enkelte særegne udtaler, og at mange af dem er nedkogte sætninger, men at disse faktisk hjælper til at gøre informationen præcis, og at de netop ikke indeholder personlige træk, der potentielt kunne forstyrre modtagerens forståelse af meddelelsen.

Reducerede sætninger skaber koncise meddelelser

De højtalerkald, der spilles oftest på stationerne, er ganske korte og består af information, der ikke er hele sætninger. Principielt siger man, at hvis en sætning skal give mening på dansk, skal der som udgangspunkt altid være et verballed til stede. Der er dog masser af undtagelser til denne regel, og sproglige absolutter er også oftere grammatiske, end de er pragmatiske. ”M3 i spor 2 via Nørrebro” er blot et langt substantiv og har altså intet verballed. Her kunne man sagtens have valgt en helsætning, som den man kan høre på DSB’s stationer: ”Toget til Esbjerg kører fra spor 3 om få minutter”. At Metroselskabet har valgt den korte udgave, giver sådan set god mening ud fra et sprogpsykologisk synspunkt. Står man på en perron på en metrostation, vil man ikke have problemer med at udlede meningen af højtalerkaldet, da man allerede ved, at metroen som udgangspunkt kører. De fleste ved også, hvilken metrolinje og retning de skal med. Et nedkogt informationskald, der ikke angiver en masse viden, som passagerer allerede kender til, signalerer på den måde netop, at alt er,

som det skal være. En lang sætning, f.eks. ”Til alle passagerer: metrolinjen M3 kl. 13.52 kører fra spor 2 i retning mod Nørrebro om 30 sekunder”, kunne man forestille sig, ville overtræde et griceansk relevansprincip og naturligt ville fordre spørgsmål som ”hvordan er denne information relevant for mig, der skal i den modsatte retning?”, ”er den forsinket, siden det informeres, at den kører om præcis 30 sekunder?”, ”og er der andre transportformer, der ligeledes hedder M3?”. Derfor kan den concise meddelelse netop i kraft af de mange udeladte sætningdele og informationer være mere guidende for modtageren, end en lang sætning. En lang sætning kan risikere at signalere, at metroen ikke er i drift, som den skal. Længere sætninger er også præcis, hvad Metroselskabet har produceret til at informere om M3-linjens lukning d. 12-26. januar 2019. Her er det hele sætninger og længerevarende information. Altså: Noget er ikke, som det plejer.

Østerport og Frederiksberg lyder forkert i metroen

Stationsnavne kan udtales på mange måder. Metroselskabet har valgt en dansk rigsmålsdialekt, der dog på nogle punkter afviger fra gængs udtale. Gængs udtale og rigsmål skal i denne artikel forstås som den udtale, der er angivet i Den Danske Ordbog (DDO). Det er ikke alle stednavne, der står i DDO, men den konvention for danske stød- og udtalekonventioner, som DDO læner sig op ad, er i mange tilfælde den samme, som ligger til grund for udtalen i metroens højtalerudkald. F.eks. er *Kongens Nytorv* [ˈkɔŋəns

nytoʷ] udtalt på rigsmål, med hvad det indebærer af stød, vokalkvalitet og lignende. Udtalen er *Fred-eriksberg* og *Østerport* afviger fra rigsmålsudtale på enkelte punkter.

Østerport udtales dog [øsdɫ'poɕ't] i metroens retningsangivelsesmeddelelse, og denne afviger fra DDO's udtaleangivelse. På trods af, at man staver *Østerport* med et t som det sidste bogstav, udtaler man det nemlig som et [d] (hårdt d). Det er kun i startposition, at man på dansk udtaler t som et faktisk [t] (overvej tak over for kat). Derfor ville den mest normale udtale være ['øsdɫpoɕ'd] og altså med en udtale af de ortografiske t'er som [d]. Lidt interessant er det, at det første t i ordet udtales som [d] men det andet t som [t] i metroens informationskald. Om det skyldes et ønske om en "klar" udtale, er ikke til at sige, men ikke desto mindre afviger det fra rigsmålsudtale.

Udtalen af *Frederiksberg* afviger fra DDO's angivelse af udtale ved at have [æ] i stedet for [ɛ] som den første vokal. Det betyder, at udtalen af den første vokal i *Frederiksberg* læner sig mere op ad vokalkvaliteten i ord som *ad* end i ord som *melde*. Her kan udtalen skyldes, at *Frederiksberg* udtalt som [fɾæðβɛgs'bæɕ'] er en ganske udbredt udtale (som også denne skribent benytter), og at denne måske er ved at være mere almindelig end [fɾɛðβɛgs'bæɕ'], som DDO benævner den korrekte udtale. Ydermere artikuleres [ɾ] langt tilbage i munden nær drøblen og er derfor artikulatorisk nærmere udtalen af [æ] end [ɛ], der sker længere fremme i munden. Forklaringen på udtalen kan derfor også være fonetisk assimilation.

Overordnet vidner højtalerkaldenes udformning om en udtalestrategi, der i mange tilfælde lægger sig op ad ordbogsangivelser af udtale, men hvor der også er enkelte afvigelse. Stednavnenes udtale, måske på nær *Frederiksberg*, indeholder ikke typiske talesprogstræk såsom apokope eller fonetisk assimilation, og der er heller ikke dialektale træk som kortvokalsforlængelse eller lignende. Hvad dette valg betyder for modtagerens oplevelse af stemmen, vender vi tilbage til om lidt.

Udtaler på verdensengelsk

Den engelske version af højtalerkaldene læner sig op ad en britisk udtale - dog med nogle undtagelser. Der kan ligge et valg bag beslutningen om at benytte en britisk engelsk udtale over en amerikansk (se bl.a. Collins og Mees 2013; Staun 2010 for diskussioner

af opdelingen mellem amerikansk og britisk engelsk). Dialekter kan nemlig være genrebetonende, og vi kan have forskellige sprogholdninger til britisk og amerikansk dialekt - og newzealandsk eller sydafrikansk for den sags skyld (se bl.a. Coupland 2011; Ladegaard 1998; Ladegaard og Schdev 2006; Lønsmann 2013 for diskussioner af sprogholdning og genre). Der er dog også tilfælde, hvor udtalen er mere amerikansk end britisk, og tilfælde, hvor det er svært at inddele udtalen i enten eller.

Udtalen af *Frederiksberg* i det engelske højtalerkald ['frɛdriksbɜ:g] er et tydeligt eksempel på den britiske udtale af stationsnavnene. På britisk engelsk udtales [r] kun før vokaler. På amerikansk udtales det som udgangspunkt i alle positioner. Dog er der netop eksempler på, at [r] udtales i positioner, som tyder på en amerikansk indflydelse på udtalen. Blandt andet udtales *Kongens Nytorv* med et [r] før [g] i ordets endelse: ['kɒŋənɪz 'nutɔrg]. Dette synes at være et klart brud på den udtale, som ellers høres i den britiske udtale af stationsnavnene og informationskaldene generelt, f.eks. når man tager i betragtning, hvordan *Frederiksberg* udtales, som beskrevet ovenfor. [g]-et i *Nytorv* kan ligeledes undre, men det kan skyldes, at [rg] er en mere normal konsonantklynge på engelsk generelt end [rv].

Også mange vokaler udtales forskelligt på amerikansk og britisk engelsk, og dette synes også at kunne høres i Metroselskabets informationskald. Vokalerne i kaldene kan dog være svære at placere mellem disse to udtalemåder. Skulle *Kongens Nytorv* været udtalt med en amerikansk udtale, kunne man også have udtalt den første vokal i *Kongens* med [ɔ], men her er det altså fortsat den britiske udtale, man har valgt. Lige netop dette stationsnavn udtales altså på en lidt speciel måde, hvor amerikanske og britiske udtale-konventioner begge er tilstede. Kigger man på udtalen af diftongerne i stationer som *Copenhagen Airport*, *Nørrebro* og *Vanløse*, tegner der sig også et broget mønster. *Nørrebro* og *Vanløse* udtales [nɔrə'brou] og ['vænloʊsə], hvor [oʊ]-diftongen er en amerikansk udtale. Derimod er *Copenhagen Airport* udtalt ['kəʊpənheɪgən 'eəpɔ:t], og her benyttes [əʊ]-diftongen, som er britisk – eller sådan lyder det i hvert fald for denne skribent.

Der er et stationsnavn, der kan virke lidt iøjnefaldende uanset, hvilken dialekt man taler, eller hvilken ortografi-til-udtale-strategi man har valgt. *Vestamager* udtales ['vestæmɑɪ'ə] på det engelske højtalerkald, og dette virker ganske underfundigt. På det danske

kald udtales det ['vɛsdɑ,mɑ?], hvilket igen følger DDO's konvention. Støddet i den engelske udtale er på alle måder uortodokst, da det ikke findes på engelsk i denne form. Et *glotalt stop*, der minder om støddet, og som man kan høre nogle briter anvende i f.eks. et ord som *butter* ['bʌ?ə], anvendes udelukkende som erstatning for udtalen af t i intervokal eller slutposition, og i værste fald kan det engelske højtalerkald lede til, at en brite ville antage, at stednavnet blev ville blive stavet som Vestamater. I og med det danske højtalerkald er ['vɛsdɑmɑ?], og den gængse københavnske udtale af stedet ligeledes er ['vɛsdɑmɑ?], kan forklaringen næsten kun være, at man har ønsket at lægge sig op af, hvordan en ikke-dansktalende ville udtale stednavnet på baggrund af ortografien. Her kunne man sagtens forestille sig en udtale af alle ordets stavelser (dog så afgjort uden stød). Derfor er denne udtale guidende, hvis man som turist har læst navnet og derefter hører det i metroen, men har man fået det fortalt af en københavnere ['vɛsdɑmɑ?], vil man ikke nødvendigvis kunne genkende det i metroen ['vɛstæmɑ?ə].

Så hvordan lyder en metrostemme?

De forskelligartede udtaletæk resulterer i neutrale stemme, der ikke indeholder de personlighedstræk, en dialekt kan indeholde. Overordnet set er højtalerkaldene forholdsvis svære at placere inden for en bestemt dialekt - både på dansk og engelsk. Når man måske ser lidt højt på, om de enkelte stationsnavne udtales præcist følger udtaleregler fra enten amerikansk eller britisk engelsk, så kan det netop være, fordi man ønsker en informationsstemme, der er klinisk og neutral, og som mangler det personlighedstræk, som dialekter kan give en stemme. Det samme gælder den danske stemme, der i den for det meste ordbogsnære udtale ikke rigtig besid-

der karaktertræk, der konstituerer en dialekt. Havde man kunne placere den engelske og danske udtale inden for en bestemt dialekt, kunne sprogholdninger til forskellige dialekter potentielt forstyrre forståelsen af kaldene. Når stemmer og dialekter kan være identitetsskabende, er det næppe ønskværdigt for Metroselskabet, at man vil kunne pådutte dem en identitet som f.eks. brokvarterskøbenhavnere, nordjyde eller østkystsamerikaner.

Altså er de udtaletæk, der kan kritiseres for at være inkonsistente, måske netop positive træk, der udretter at skabe en stemme, der ikke har personlighed eller dyder, men som informerer og forholder sig neutralt. Man kan altid diskutere, om nogle udtaler skulle have været anderledes, og den lidt alternative engelske udtale af *Vestamager* er i alle tilfælde lidt iøjnefaldende og burde i mine øjne have været anderledes. Men hvis formidlingsmålet for kaldene er at informere uden at forstyrre, fungerer udtalerne samlet set ganske godt, og sammen med reducerede sætninger har Metroselskabet skabt nogle informationskald, der er neutrale, koncise og guidende.

Kilder

Collins, B. & Mees, I.M. (2013). *Practical Phonetics and Phonology*. London: Routledge.

Coupland, N. (2011). "Voice, place and genre in popular song performance". *Journal of Sociolinguistics*, 15.

Ladegaard, H.J. (1998). "National stereotypes and language attitudes: The perception of British, American and Australian language and culture in Denmark." *Language & Communication* 18.4.

H.J. Ladegaard & Sachdev, I. (2006). "I Like the Americans... But I Certainly Don't Aim for an American Accent": Language Attitudes, Vitality and Foreign Language Learning in Denmark". *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 27:2.

Lønsmann, D. (2013). "Normering eller normer? Sprogpolitik og sprogvvalg i en dansk virksomhed med engelsk som concernsprog." *NyS*, 44(44).

Ordnet. (2019). Udtale. <https://ordnet.dk/ddo/artiklernes-opbygning/udtale>.

Staun, J. (2010). *An Introduction to the Pronunciation of North American English*. Viborg: University Press of Southern Denmark.

VOX-POP

HVAD ER DIN STEMME?

Af: Cæcilie Hansen og Julie Søndergård Jensen

Vi har været rundt omkring på KUAs campus og spurgt vores medstuderende det store spørgsmål: "Hvad er din stemme?"

Clara, Engelsk

Jeg har jo flere stemmer. Jeg har min fysiske, som jeg bruger til at tale med andre. Så har jeg også den stemme, jeg tager valg med. Og så er der stemmen inde i mit hoved. De kommer alle sammen fra mig, men de to første er påvirkelige og kan nok ændre sig. Men de har det til fælles, at de er personlige. Det er stemmen altid.

Frederikke, Matematik (sidefag i religionsvidenskab)

Det er den, der kommer fra mit talerør, så den er meget vokal. Jeg kan mærke min stemme - den er forholdsvis dyb af en kvindestemme at være, synes jeg. Det er som om, min stemme er dybere på optagelser sammenlignet med andres stemmer, for inde i mit hoved hører jeg den anderledes, der er den lysere. I hovedet kan man også forestille sig, hvad man gerne vil sige, uden at det er det, der kommer ud.

Jeff, Jura

Man har en stemme til Folketingsvalg, hvor man er en del af demokratiet. Hvis man vil have indflydelse, må man også bidrage. Jeg stemmer selv til alle valg, og det bliver på dem, jeg mener kan udføre de ting, jeg synes er vigtigst. Det bliver ofte noget jeg beslutter på dagen, alt efter hvad der rør sig. Det er ikke ideologisk, men mere en mavefølelse.

Oliver, Religionsvidenskab

Min stemme? Det må være noget med demokrati og indflydelse. Jeg kan i hvert fald altid blive hørt her på uni, og jeg ved, hvem jeg skal tale med, hvis jeg har noget jeg gerne vil ændre. Det er ikke et behov jeg har lige nu, men jeg ved hvor det er, jeg skal gå hen, hvis det er.

Julie, Jura

Min stemme kommer mest til udtryk på de sociale medier. På instagram følger jeg en masse sider, der handler om miljø og genbrug. Her har jeg så mulighed for at dele opslag videre om det, og fx også når der er krisesituationer. Jeg slår også selv noget op en gang i mellem. Man skal bruge sin stemme der, hvor man går op i det og hvor det giver mening for én.

Spiseforstyrrelsens stemme

veninden i tågen og frirummet fra smerten

Af Simon Sørensen og Felicia Maria Skram

Hvordan er det at have en spiseforstyrrelse?

Som rådgiver i Landsforeningen mod Spiseforstyrrelse og Selvskade, er det en kolossal udfordring at beskrive, hvad en spiseforstyrrelse er. Mange forskere på feltet, mener, at vi stadigvæk mangler en helt fundamental grundforståelse af spiseforstyrrelse. Vi ved faktisk ikke helt, hvad det er, der foregår. Men måske ville et godt sted at starte, være at snakke med nogen, der faktisk har haft det inde på livet?

Jeg lavede et interview med Caroline, en kvinde i midt 20'erne som tidligere havde lidt af en spiseforstyrrelse. Caroline havde en uhyggelig, men interessant metafor for spiseforstyrrelse, som jeg tror kan give os et indblik i hvordan det er.

"Caroline: Det føles som om du går i en tåge, hvor du ikke ved hvor du går hen, med en person ved siden af dig der fortæller dig at de har styr på tingene (2.0) jeg kan ikke sige om det er en god veninde, en dårlig

veninde fordi dengang var hun en god veninde fordi der var kontrol, i dag ville jeg tænke på det som en dårlig veninde der havde gode egenskaber, men det føltes som om man gik i en stor tåge, med en der holdte dig i hånden og fortalte dig "sådan her gør vi det" (2.0) når du havde de virkelig gode dage, så lettede tågen lidt men ellers var det bare en stor tåge"

Spiseforstyrrelsen er sikkerheden i en usikker verden

Carolines metafor fortæller en historie om en pige, der er i en meget usikker verden. Hun er i en tåge, og i tågen kan Caroline naturligvis ikke se noget. Hun ved ikke hvor hun skal hen, og hun ved slet ikke, hvordan hun skulle komme nogle steder. Det er her at spiseforstyrrelsen, som en god veninde, tager Caroline i hånden og giver hende en tryghed og en fasthed. Spiseforstyrrelsen ved hvor Caroline burde gå hen, og spiseforstyrrelsen ved også, hvordan Caroline kommer derhen.

Er det en god eller dårlig veninde?

Caroline kan ikke fortælle os, om spiseforstyrrelsen er en god eller dårlig veninde. På den ene side, hvis man er i en tåge, vil vi så ikke gerne have at nogen tog os i hånden og viste os vej? Når man søger tryghed og kontrol, fra en ellers usikker verden i tågen, giver det så ikke mening, at man sætter pris på den veninde? At man sætter pris på sin spiseforstyrrelse?

Dette giver os et unikt indblik, fordi studierne viser, at prognosen for spiseforstyrrelse er ringe. De fleste, der får en spiseforstyrrelse, kommer til at have den resten af livet i større eller mindre grad. Dette falder i hak med Carolines udtalelse; for hvorfor skulle man ville skille sig af med noget, der hjælper en? Så modsat depression, hvor man gerne vil af med lidelsen, så vil man med spiseforstyrrelse gerne beholde den. Den ansues da også af mange forskere, som en coping-mekanisme. Selve metoden hvorpå, man kan håndtere smerten man møder i livet. Læg mærke til hvordan Caroline, også beskriver det som et frirum

”Caroline: Det var frirum, fordi man vidste der var kontrol, der var kontrol over alting, der var styr på tingene man (3.0) man kunne fokusere på denne her ene ting, du kunne ikke have fokus på andre ting(.) Der var simpelthen ikke plads, og jo man savner

kontrollen med at gå så meget i dybden med en ting som man gjorde”

Måske er det egentlig essensen, frirummet lukker smerten ude, i det mindste for en stund. Ligesom veninden i tågen, så er der noget kontrol fra noget udefra. Denne coping-mekanisme, taget til ekstrem, er jo desværre dømt til at fejle. De fysiologiske konsekvenser viser sig, og selvom man slipper fra en smerte, så bliver det, der har hjulpet en til det, der skader en.

Hermed et lille indblik i en anden verden, og en opfordring til andre, der arbejder med videnskab, om at huske værdien i give stemme, specielt til dem, som bliver testet mere end de bliver hørt. Som Svend Brinkmann siger:

”Hvis du gerne vil forstå noget om mennesker, hvorfor så ikke snakke med dem?”

Tænkepauser: Stemmen

En bogintroduktion af Julie Søndergaard Jensen

Introduktion

Tænkepauser er en bog-serie fra Aarhus Universitetsforlag, som udkommer med en ny bog med et nyt tema hvert måned ti gange om året. Hver bog er 60 sider og altid skrevet af én eller flere professorer fra Aarhus Universitet. *Stemmen* er nummer 62 i rækken, og der findes i dag 74 bøger i serien.

Stemmen er skrevet af Peter Musaeus, lektor ved de sundhedsvidenskabelige uddannelser på Aarhus Universitet. På 60 sider formår Musaeus at gøre os kloge på stemmeorganet og alle dens muligheder og begrænsninger. *Stemmen* er en abstrakt størrelse, og vi kommer derfor vidt omkring i denne tænkepause fra Musaeus med en indholdsfortegnelse, der rum-

mer overskrifterne: Stem i!, Dundertale, Historiens laboratorium og Sangfugle.

Stemmens form

Lad os starte med at fokusere på fysiologien, da dette er grundlaget for, at vi overhovedet kan snakke om stemmen som fænomen. De fysiologiske udformninger af stemmen er baseret på sammensætningen i taleorganerne, men er samtidig beskrevet af Musaeus som "... et biologisk biprodukt af såvel vores ind- og udånding som vores fordøjelse" (Musaeus 2018: 7). Fra lungerne, hvor luften formes, og herfra trækker vi luften op gennem luftrøret, struben, munden og næsen – som alle danner vores taleorganer. Inde i strubehovedet findes stemmelæberne, som er horisontale folder, og heri sættes luften i svingninger til, der dannes toner. Tonerne lydbølger moduleres af

Tænkepauser som bogserie er en stemme for den populærvidenskabelige genre. Det er videnskabelig viden, der bliver formidlet til en læserskare, der kan være både akademikere såvel som ikke-akademikere. Bøgerne er dermed skrevet uden for den akademiske genre, hvilket udtrykker sig ved korte sætninger, samt mange forklaringer og henvisninger til hver-dagslignende situationer. Populærvidenskaben gør det muligt at informere om en viden fra universitetsforskning til den almene danske befolkning på en måde, så den henvender sig til et bredere publikum. Serien af Tænkepauser er altså en mulighed for professorer og lektorer fra Aarhus Universitet at formidle deres forskning bredere end til universiteternes fire vægge. Og samtidig er det en mulighed for læseren at fordybe sig i et specifikt emne og der er dermed noget for enhver smag og enhver læser.

ganen, næsen, munden, tungen og læberne, hvorfra de slippes fri og kommer ud som stemmen, der efterfølgende kan høres og fortolkes af andre mennesker. Vi skal forstå de fysiologiske dimensioner for at forstå, at alle stemmer er unikke fra person til person, da enhvers stemmelæber er indrettet individuelt, og der vil derfor være forskel på alles svingninger af luften, og dermed hvordan man artikulerer sig. Det er rent biologisk. Det næste er så, hvordan vi forstår stemmer – både vores egen og andres. Dette er et psykologisk spørgsmål.

Stemmens udtryk

Forståelse er et kernebegreb i sprogpsykologi. Det undrer os, hvordan vi egentlig kan forstå hinanden, når vi ikke ved, hvad hinanden tænker, men blot har nogle udformede svingninger af luft at tage stilling til. Musaeus stiller ikke direkte samme undren, men kommer ind på, at det ikke blot er vores fysiologiske træk, der er med til at forme vores stemme og dermed også vores forståelse af vores stemme og andres stemmer. Det er, hvad der i hjernen kendes som Wernickes område, der har betydning for, at vi kan forstå – altså opfatte – hvad vi selv og andre siger (Musaeus 2018: 39).

Det er også det sociale rum, altså vores omgivelser, der præger vores udtryk af stemmen, samt måden, hvorpå vi udtaler os, og dermed også, hvor meget vi slapper af i stemmelæberne, der giver vores stemme. Det er det hele til sammen, der danner vores stemme. Det er altså især i samspil med andre, at vores stemme udformes. Musaeus (2018: 30) henviser til, at stemmen ikke er noget, man på robotlignende vis kan producere igen og igen, men stemmen er derimod et letpåvirkeligt psykologisk fænomen.

Med lyserød skrift sætter Musaeus streg under denne sætning: *”Stemmen udtrykker vores humør og sindsstemning”* (Musaeus 2018: 9), hvorefter psykologen William James nævnes for at have undersøgt, at vi mennesker hæver stemmen, når vi er glade, og sænker den, når vi er kede af det. Vi kan dermed ved hjælp af vores ord og tonefald afsløre os selv. Det hele afhænger af, hvor meget vores stemmelæber vibrerer. De fysiologiske omstændigheder kan altså på sin vis bruges til at angive, hvordan vi har det psykisk. En stemme er dermed også en udtryksform, det er det medium, hvormed man kan give sig selv en mening.

Stemmens mening

Der findes både en indre og en ydre stemme. Den indre stemme er den, du tænker for og med dig selv. Den ydre er den stemme, du artikulerer, og lader

andre danne en betydning af. Det er denne stemme, som Musaeus (2018) fokuserer på. Forholdet hertil er udelukkende fonologisk, men udover at kunne sætte de artikulerede lyde sammen til, hvad der kan kaldes sprog, skal der også finde en meningsdannelse sted. Dette er en fortolkning af de ord og lyde, der bliver dannet med taleorganerne. Musaeus (2018: 33) fremhæver, at *”En stor stemme var for oldtidens grækere ikke noget værd, hvis ejeren ikke også opfordrede til dydige handlinger”*. Det er her tydeliggjort, at vi som mennesker ikke udelukkende vurderer en stemme ud fra de fonologiske forhold, men mindst lige så vigtigt er det, hvad stemmen formidler.

Stemmens ansigt

Når man fortæller om stemmen, kan man ikke undgå også at snakke om sang. Sangstemmer er en væsentlig del af vores kulturelle kartotek, og det bliver dagligt brugt som kunstnerisk udtryk. I Tænkepauser: Stemmen er der gennem hele bogen brugt mange eksempler med berømt heder, der på den ene eller anden måde har brugt sin stemme, eller har været påvirket af noget med stemmen. Det er tydeligt, at mange af disse mennesker lever og har levet af at bruge deres stemme – fx i taler eller sange. Berømt heder lader os forføre til et tilhørssted, det er mennesker vi kan se op til og spejle os i. De kan lulle os ind i deres univers med deres talegaver og deres sangstemmer. Hvad Musaeus (2018) bruger disse kendte mennesker til i en populærvideenskabelig bog er dermed at fokusere på det genkendelige og et univers, man kan relatere til og lade sig inspirere af.

Afslutning

Peter Musaeus er som sagt lektor ved de sundhedsvidenskabelige uddannelser, hvilket tydeliggøres i Tænkepauser: Stemmen, da han med sit udgangspunkt i fysiologien kan beskrive mekanismer i stemmens kunstneriske og formidlingsmæssige udtryk. Men hvad kan vi så bruge denne bog til som humanister? Stemmen er både et emne for sundhedsvidenskaben, for samfundsvidenskaben og for humaniora. Det er en balance mellem det indre og ydre. Det er en artikulation og en udtryksform, det er dermed et middel til at skabe en mening, som formes indefra og ud. For sprogpsykologi er det centralt at undersøge mødet mellem vores indre, som dannes og formes i samspil med den verden, der omgiver os. Og i dette samspil vil stemmen, både den fysiske og den meningsdannende stemme, være en essentiel del. Det er dermed en uundgåelig del af vores hverdag.

Redaktionens Yndlingsstemmer

Nogle stemmer er karakteriseret ved at være dybe, andre lyse og nogle lige midt i mellem. Nogle stemmer fortæller gode historier, andre dramatiserer begivenheder, nogle helt andre laver melodier. Hver stemme har hvert sit udtryk, som giver en bestemt oplevelse at lytte til. Vi vil her komme med redaktionens (vel)kendte yndlingsstemmer. Altså ikke personerne bag, men blot stemmerne, de repræsenterer, som vi foretrækker at lytte til. Det kan være en helt bestemt prosodi, altså den melodi hvormed stemmen udtrykkes, eller en oplæser vi holder af, eller det kan være bestemte retoriske virkemidler stemmen formidler. Det hele er med til at give en oplevelse af en stemme, man holder af at lytte til.

Louises yndlingsstemme: Anisette Koppel

Anisette Koppel er sanger i det danske band Savage Rose, hvilket hun har været siden slutningen af 1960'erne. Den lille, sorthårede kvinde står stadig - i en imponerende alder af 71 år - på scenen som den her enorme, hekseagtige urkraft med en vanvittigt fascinerende stemme, der når helt ind i knoglerne, når hun synger. Den fylder alt og kan næsten alt.

Anisette Koppel er for mig dansk musiks mest unikke stemme. Hendes stemme er præget af den her karakteristiske roughhed, hæshed og dybde. Den er ikke ren og smuk, det er ikke skønsang, og det skal det på ingen måde være. Det er rå vildskab og skønhed. Når hun synger med Savage Roses fantastiske musik rundt om sig, kan hun røre noget helt dybt, noget helt nøgent og fuldstændig uskyldsrent og naturligt i mig, som er en meget sjælden følelse at få, når man hører et andet menneskes stemme.

Julies yndlingsstemme: Anders Agger

Anders Agger er journalist og har lavet forskellige og adskillige programmer på Danmarks Radio, hvor han interviewer og taler med folk fra alle kanter af det danske land, men også udlandet har haft hans besøg. Jeg bliver gang på gang fortryllet af, hvordan Anders Agger med sin stemme formår at fylde en samtale og ethvert interview med empati og en stor velvilje over for sine medmennesker. På den måde bliver journalistik mere end blot spørgsmål og svar.

For mig gør en god stemme, at det er mere end blot en stemme - det er et redskab til at udtrykke sig og danne en forståelse for og af andre mennesker. Han formår at leve sig ind i ethvert menneske han møder med en stor nysgerrighed. Hans rolige prosodiske stemme er for mig meget medmenneskelig. Når han speaker, altså taler over videosekvenser, i sine programmer er det på en meget fortællerisk måde, der griber én ind i øjeblikket.

Cæcilies yndlingsstemme: Cate Blanchett

Hver gang jeg ser en film, hvor Cate Blanchett har en rolle, bliver jeg på ny forelsket i hendes stemme. Den har en dyb og rolig, nærmest hypnotiserende klang, og når hun siger et ord, varer det altid en my længere, end når andre siger det samme. Dette skinner igennem i alle hendes replikker, og det er uanset om hun spiller en karakter med en overlegen, sprudlende eller sarkastisk personlighed, eller om hun har en britisk, australsk eller amerikansk accent. Og accenterne dominerer hun altid i sin evne til at efterligne dem til perfektion. Hendes stemme, og til dels også de ord, hun former med den, får mig til at tænke på uafhængighed, beslutsomhed, viden, mod og tillid. Jeg har på fornemmelsen, at hun kan være utroligt overbevisende, fordi den lyder så oprigtig. For mig beviser hendes tryllebindende stemme (og hende selv), at kvindelige karakterer i film er bedst, når de er troværdige.

Dittes yndlingsstemme: David Attenborough

Jeg bliver altid skuffet, når jeg ser et BBC-naturprogram på DR. For så er det nemlig ikke fortalt af David Attenborough. David Attenborough er efter min mening den bedste formidler på TV. Han har en særlig persona i sin fortællestil, der på én gang er spændingsinducerende og beroligende. Aldrig har fugles redebygge, laksevandring eller myrer i amazonas' skovbund været så indbydende, som på BBC's Planet Earth eller Life. Attenboroughs stemme er på en gang autoritær, den er langsom, den er en anelse luftig, den er pædagogisk - uden at være publikumsfordummende - og den "bedstefar-agtig". Han er nemlig en af de fortællere, som mange mennesker - og det er et kompliment David! - nyder at falde i søvn til efter en lang, stressende arbejdsdag. Og imponerende nok, er han 93 og stadig aktiv naturformidler.

Hør selv her: https://www.youtube.com/watch?v=45g_-1pY6RA

Påvirkning af stemmer gennem præsentation af tilbud

Af Søren Beck Nielsen

Begrebet 'stemme' er fleksibelt og tillader os at bruge vores sprogpsykologiske faglighed i mange forskellige retninger. Denne artikel omhandler en af begrebets metaforiske betydninger svarende til 'perspektiv' eller 'udtryk for ståsted'. Først introducerer jeg kort hvordan denne betydning indgår centralt i teorikomplekset *dialogisme*. Dernæst anskueliggør jeg, hvordan sådanne stemmer kan manifestere sig tydeligt og med konsekvenser, når ældre borgere visiteres til hjemmehjælp.

Dialogismens stemmebegreb

Dialogisme har siden slutningen af 1980'erne været en slags overbetegnelse for teorier, der erkender, at betydningsdannelse er situeret, ideologisk og historisk betinget, og at afsendere og modtagere gensidigt påvirker hinanden (se fx Linell 1998). Disse erkendelser går dog længere tilbage til den sovjetiske litteraturforsker og sprogfilosof Mikhael Bakhtin og kredsen omkring ham, især lingvisten Valentin Volosinov. Disse identificerede 'fremmede stemmer' alle vegne i sprogbrug. Bakhtin analyserede eksempelvis *doubled-voiced discourse* i både skønlitterære tekster og hverdagsprog, og fandt at talere ofte gentager hele eller dele af en andens ytring for at tilføje den en tvivlende, drillende eller ironisk klang (Bakhtin 1984: 194). Volosinov analyserede forskellige former for *reported speech* (gengivet tale), og fortolkede fænomenet i et ideologisk perspektiv (1973). Kulturpsykologen James V. Wertsch har sidenhen opsummeret dette syn på stemme således:

"...for Bakhtin the notion of voice cannot be reduced to an account of vocal-auditory signals (...) it is concerned with the broader issues of a speaking subject's perspective, conceptual horizon, intention, and world view." (Wertsch 1991: 51)

Lidt groft sagt bliver stemmebegrebet således for Bakhtin en vej til at inddrage individet og dets relation til bl.a. andre individer i sprogbrugsanalyser.

Anbefalinger og tilbud i visitation til hjemmehjælp

Empiren til sådan en stemmeanalyse er her hentet fra lydoptagelser af udskrivningssamtaler på hospitalers geriatriske afdelinger. Som afslutning på hospitalsindlæggelsen udskrives de ældre borgere med en samtale, hvor deltagerne lægger en plan for det efterfølgende forløb. Fra sådanne optagelser har jeg udvalgt et par eksempler. De illustrerer, hvorledes borgerne visiteres til hjemmehjælpsydelser af repræsentanter fra kommunen, evt. i samarbejde med andre deltagere på møderne (pårørende og hospital-sansatte), ved hjælp af en form for overtalelsesmekanisme, der søger at påvirke borgernes stemmer, konkret at få dem til at sige 'ja' til ydelser. Eller rettere: at sige 'ja tak', for der er tale om at præsentere løsninger, ikke så meget som anbefalinger, men gode tilbud til borgeren.

Forskellen på sådanne anbefalinger og tilbud som sproglige handlinger kan anskueliggøres således:

Format	Hvem der foretrækker løsningen
Anbefaling	Afsenderens foretrukne løsning
tilbud	Modtagerens foretrukne løsning

Begrebet 'foretrække' relaterer sig her udelukkende til, hvordan den sproglige handling er udformet, og hvilken form for orientering dette design afspejler. Et tydeligt eksempel finder vi i (1). Der er tale om en borger, som har en gasovn i sin bolig. Dette får overlægen til at anbefale, at hun erstatter den med en elektrisk ovn, når hun flytter hjem igen (eksemplerne er udskrevet ved hjælp af konversationsanalytisk standard):

(1): Anbefaling (OL = overlæge, BO = borger)

01. OL: Men hvad vil du sige til hvis vi anbefaler du får dig en elektrisk oven,

02. BO: Jamen det vil jeg slet ikke sætte mig imod,

Eksemplet illustrerer således en eksplicit anbefaling, dvs. hvor borgeren gøres opmærksom på, at dette er en løsning som de resterende parter foretrækker vha. ordet 'anbefaler' – også selvom denne eksplicite anbefaling, som i dette tilfælde gøres hypotetisk ved at indgå i en betingelseskonstruktion (hvis-så sætning). Og det illustrerer også, hvorledes borgeren orienterer sig mod ytringen som en anbefaling ved at tilkendegive, at hun ikke vil modsætte sig forslaget.

Et lidt længere eksempel på den modsatte handling finder vi i uddrag (2). Her har en borger forudgående udtrykt skepsis over overhovedet at modtage hjemmehjælp. Det får repræsentanten for hjemmehjælpen (HJ) til interrogativt at italesætte hjemmehjælpen som noget 'rart', og hvis kerneydelse er at 'have nogen ved siden af sig', dvs. som et rigtig godt tilbud:

(2): Ja tak til tilbud (LÆ = læge, BO = borger, Else, HJ = hjemmehjælpsrepræsentant, FY = fysioterapeut)

01. HJ: ville det ikk være rart for dig at ha en ved siden af dig

02. når du kom hjem?

03. (1.8)

04. HJ: om morgenen når du står op?

05. (4.5)

06. HJ: i st[arten]

07. BO: ['det reg]ner jeg [med ((uforståeligt ord))

08. HJ: [i]starten Else.

09. BO: i starten?

10. HJ: 'ja:'

11. (2.7)

12. BO: ''ja:''

((ca. et minut udeladt))

13. FY: [og det ka måske være en slags]trygheds[besøg,

14. HJ: [ja

15. FY: bare fordi sådn (,) [holde lidt øje med] hvordan det går.

16. HJ: [s:: ka vi]

((fem linjer udeladt))

22. HJ: om der er s::ket ulykker vi lige ska hjælpe dig med eller .hh

23. [en hjæ]lpnde [hånd med kaffen] eller,=

24. BO: [jo] [det er]

25. BO: =i]g

26. (0.4)

27. BO: men]så siger jeg ja tak,

Pga. pladshensyn må jeg skære en del linjer fra, og ligeledes afstå fra en udtømmende analyse. I stedet vil jeg bare pege på, at borgeren indledningsvis af-

står fra at tilslutte sig det 'gode tilbud', der ellers er formuleret som et meget ledende spørgsmål - faktisk afstår hun fra overhovedet at svare på dem (jf. tavsheden i linjerne 03 og 05). Men de andre deltagere giver ikke op, og efter nogen tid hvor hjemmehjælp i stigende grad omtales som en ikke-indgribende og rar løsning når de til enighed. Fysioterapeuten kalder ydelsen 'tryghedsbesøg' (linje 13) og repræsentanten følger op med at understrege ydelsen som et tilbud ved at betone elementet 'hjælp' (22-23). Det får borgeren til at tilslutte sig igennem bekræftelser (linje 24-25). Men meget sigende lyder den endelige accept ikke bare med et 'ja', men ligefrem med et 'ja tak'. Det lykkedes med andre ord at få borgeren til at istemme fuld tilslutning til hjemmehjælpsydelsen som lige præcis et tilbud.

Integration af stemmer igennem indpakning

Teorier om dialogisme gør os med god grund opmærksom på, at sprogbrug som en meget væsentlig bestanddel, indebærer diverse stemmer, der integreres eller forhandles i kommunikation. I udgangspunkt var borgerens stemme meget langt fra de andre deltageres i eksempel 2. Men efter nogen tid, og ved hjælp af nogle bestemte greb, endte stemmerne tæt på hinanden. Grebet, som to af de øvrige deltagere benyttede sig af, bestod i at præsentere den pågældende løsning som et godt tilbud for modtageren. Processen er således en variant af hvad man inden for konversationsanalysen kalder for 'indpakning' (engelsk: packaging), dvs. at aktører vælger mellem strukturelt bestemte udformninger, når de skal kommunikere handlinger. Vi får dermed bekræftet at indpakning kan føre til samstemning, hvilket understøtter sprogpsykologiens kontinuerlige forsøg på at forstå fælles forståelse.

Referencer

Bakhtin, M.M. (1984). *Problems of Dostoevsky's Poetics*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Linell, P. (1998). *Approaching Dialogue. Talk, interaction and contexts in dialogical perspectives*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Volosinöv, V.N. (1973). *Marxism and the Philosophy of Language*. New York and London: Seminar Press.

Wertsch, J. V. (1991). *Voices of the Mind. A Socio-cultural Approach to Mediated Action*. Cambridge: Harvard University Press.

Hvordan kan jeg være med?

... spørger du måske dig selv, efter at have læst dette blad.
Der er to måder, hvorpå du kan engagere dig i SPINDET:

ER DU INTERESSERET I AT UDGIVE NOGET I SPINDET?

Har du en skribent gemt i maven, eller en god idé, en eksamensopgave, eller andet du gerne vil dele i et sprogpsykologisk tidsskrift? Del din interesse og få din skrivetrang stillet hos SPINDET!

Vi hører gerne fra dig, hvad enten du har lyst til at udgive en artikel, en anmeldelse eller omskrive et tidligere eksamensprojekt. Hvis du allerede nu har kradset nogle idéer ned i din notesbog, så vil vi hellere end gerne være din sparringspartner. Skriv dine tanker og idéer til spindet.ku@gmail.com.

ER DU INTERESSERET I AT VÆRE EN DEL AF REDAKTIONEN?

Redaktionen på SPINDET er altid på udkig efter nye engagerede medlemmer, der i fællesskab kan forme sprogpsykologis flotteste tidsskrift. Der er brug for alle typer i redaktionen. Det er lige fra redaktører, korrekturlæsere og layoutere til dem, der kan spotte de gode historier og jage dem.

SPINDET giver dig erfaring med redaktionelle processer og frivilligt arbejde, og derudover skaber det rammen for et fagligt og socialt fællesskab med studiekammerater på tværs af årgange.

Giv endelig lyd, hvis vi har fanget din interesse!

FANG OS HER

Mail: spindet.ku@gmail.com

Facebook: @SPINDET

I DETTE NUMMER AF SPINDET:

REDAKTION

Cæcilie Hansen
Ditte Bomholt
Julie Søndergaard Jensen
Louise Samuelson
Morten Rohde
Stine Nielsen

ØVRIGE BIDRAG

Christina Fogtmann. Lektor - Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab
Simon Sørensen og Felicia Marie Skram. Studerende - Sprogpsykologi
Søren Beck Nielsen. Lektor - Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab

LAYOUT

Stine Nielsen

FOTO/GRAFISK

www.pixabay.com

TRYK

Publikom

TAK TIL

Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab for økonomisk støtte

